

ФОНД АКТИВНИ ГРАЖДАНИ БЪЛГАРИЯ ПО ФМ НА ЕИП 2014-2021 г.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“, в партньорство с Българския хелзинкски комитет, изпълнява тригодишен проект „Международните правозащитни стандарти на фокус“ с финансова подкрепа, предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

БЮЛЕТИН

СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Брой 55, декември 2020 г.

В настоящия петдесет и пети бюлетин „Съдебна практика по правата на човека“ ще намерите кратки резюмета на решения, постановени през декември 2020 г. от Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) по дела срещу други държави, както и анотации на решенията на ЕСПЧ по дела срещу България и диспозитивите на решения на Съда на Европейския съюз по дела, касаещи права на човека, от същия месец.

Бюлетинът излиза в електронен вариант и се разпространява безплатно.

Съдържание

1.	ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ	3
2.	ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНОШЕНИЕ.....	4
3.	ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ.....	5
4.	ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС	11
5.	ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ	18
6.	СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ И НА СЪВЕСТИТА И РЕЛИГИЯТА	36
7.	ЗАЩИТА НА СОБСТВЕНОСТТА.....	37
8.	ДРУГИ ПРАВА.....	38

Амбицията на фондация „Български адвокати за правата на човека“ е този бюлетин да достига до максимално широк кръг представители на юридическата професия и да ги подпомага в работата им по прилагане на европейските правозащитни стандарти в България.

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Основаното на чл. 1 от Протокол № 1 оплакване на жалбоподателя е недопустимо поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита. Пред Съда той поддържа, че конфискацията на намерена у него недеklarирана при влизане в България сума пари представлява непропорционално засягане на правото му да се ползва мирно от своите притежания, докато пред националните съдилища е твърдял, че тя не е негова, а я пренася за чужда сметка, т.е. не е повдигнал направеното пред Съда оплакване нито изрично, нито по същество.

Решение по допустимостта по делото [Nešković c. Bulgarie \(n° 36803/11\)](#)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

„Друга процедура на международно разглеждане или решаване на спорове“ по смисъла на чл. 35, § 2(b) е съдебно или квазисъдебно производство, подобно на уреденото от Конвенцията. Това предполага осъществяваната проверка да е ясно дефинирана по обхват и да е ограничена до определени права и стандарти въз основа на правен инструмент, с който държавите са оправомощили съответната институция да установява отговорността им и да предоставя подходящо поправяне на твърдяното нарушение, годно да доведе до прекратяването му, както и да са осигурени институционални и процедурни гаранции.

Решение на Голямото отделение по делото [Selahattin Demirtaş v. Turkey \(no. 2\) \(no. 14305/17\)](#)

Виж по-долу в раздел [„Други права“](#).

2. ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНОШЕНИЕ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

За разлика от подобни дела срещу България, по които Съдът е установил нарушение на чл. 3 от Конвенцията при провеждането на полицейски операции (*Gutsanovi c. Bulgarie*, n° 34529/10, §§ 127-137, *Slavov et autres c. Bulgarie*, n° 58500/10, §§ 76-85, *Stoyanov et autres c. Bulgarie*, n° 55388/10, §§ 69-73, *Govedarski c. Bulgarie*, n° 34957/12, §§ 57-66), в случая той намира, с оглед на естеството, интензитета и продължителността на третирането на жалбоподателите при претърсването на дома им през 2010 г., както и на възрастта на децата в семейството (15 и 20 г.), че не е достигнат прагът на суровост, който се изисква за приложимостта на тази разпоредба, и обявява оплакването за явно необосновано.

Решение по делото [*Dermanski c. Bulgarie* \(no. 61322/10\)](#)

3. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Съдът установява нарушение на чл. 5, § 4 от Конвенцията поради липсата на възможност жалбоподателката да оспори по съдебен ред законосъобразността на настаняването ѝ от прокурор в дом за временно настаняване на малолетни и непълнолетни през 2016 г., преди постановяването на Решение на Конституционния съд № 11 от 04.10.2016 г. по к. д. № 13/2015 г.

Решение по делото [D.K. c. Bulgarie](#) (no. 76336/16)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Продължилото повече от 21 месеца задържане в държава – членка на ЕС, на жалбоподател със статут на бежанец, получен в друга държава членка, до приключване на производството по екстрадирането му в поискалата го държава по произход е било в нарушение на чл. 5, § 1 (f), тъй като в това производство властите не са действали достатъчно активно и усърдно. Информацията, въз основа на която екстрадицията в крайна сметка е била приета за

недопустима, им е била известна още в края на втория месец от задържането.

Решение по делото [Shiksaitov v. Slovakia](#) (nos. 56751/16, 33762/17)

Фактите: През 2011 г. жалбоподателят по двете съединени за общо разглеждане жалби – руски гражданин от чеченски произход, получил убежище (и право на постоянно пребиваване) в Швеция на основание политическите му убеждения.

На 15 януари 2015 г. той бил арестуван в Словакия по силата на международна заповед за арест, издадена през 2007 г. от съд в Чеченската република на основание наказателното му преследване за твърдени терористични действия в Грозни. В регистъра на Интерпол било отбелязано, че Русия изисква задържането и екстрадицията на жалбоподателя. По искане на прокуратурата съдът постановил той да бъде предварително задържан. Приел, че в рамките на производството по екстрадиция прокуратурата трябва да проведе предварителни разследвания и е необходимо да се осигури присъствието на жалбоподателя на словашка територия, докато поискалата екстрадиция държава подаде молба, както предвижда Наказателно-процесуалният кодекс (НПК). На 20 февруари 2015 г. прокуратурата внесла искане за задържане на жалбоподателя с цел екстрадиция, като отбелязала, че предварителното задържане не може да продължи повече от 40 дни, които изтичат на 23 февруари, и че целта му е изпълнена, тъй като на 17 февруари компетентните руски власти са подали молба за екстрадиция. Съдът уважил искането за задържане, като приел, че целта

на производството по екстрадиция не може да бъде постигната без жалбоподателят да бъде задържан до приключването му, за да се предотврати неговото укриване. Г-н Шиксайтов обжалвал и двете съдебни заповеди за задържане, като твърдял, че словашките власти са обвързани от решението за предоставяне на убежище, постановено от друга държава – членка на Европейския съюз (ЕС). Жалбите му били оставени без уважение. През 2016 г. Конституционният съд постановил, че неговите права по чл. 5 и чл. 6 от Конвенцията не са нарушени.

В производството относно екстрадирането на жалбоподателя окръжният съд приел, че то е допустимо, но на 2 ноември 2016 г. решението му било отменено от Върховния съд (ВС) с основния мотив, че след като на жалбоподателя е предоставено убежище в Швеция, той се ползва с тази защита на територията на целия ЕС, въпреки че шведските власти не са знаели за обвиненията, повдигнати срещу него в Руската федерация. Със същото решение ВС разпоредил той да бъде незабавно освободен.

На 4 ноември 2016 г. била издадена заповед за експулсиране на жалбоподателя по административен ред, която била изпълнена на 1 декември с.г. По негова жалба, през 2019 г. ВС я отменил и върнал преписката за ново разглеждане.

Решението:

43-47. Жалбоподателят се оплаква, че арестът и последващото му предварително задържане и задържане с цел екстрадиция са били в нарушение на правото му на свобода, гарантирано от чл. 5, § 1 на Конвенцията. Твърди, че арестът му на 15 януари 2015 г. е извършен без да са спазени изискванията на националното законодателство, което водело до незаконност и на последвалото задържане. По отношение на предварителното задържане сочи, че Руската федерация не е отправяла такова искане по реда на чл. 16 от Европейската конвенция за екстрадицията. Освен това както предварителното му задържане, така и задържането му с цел екстрадиция били в нарушение на националния закон и на чл. 5,

§ 1 (f) от Конвенцията, защото поради предоставения му от Швеция статут на бежанец неговото екстрадиране в Русия било невъзможно и следователно нямало основание за осигуряване на присъствието му в Словакия. Позовава се и на Директиви 2011/95/ЕС и 2013/32/ЕС, съгласно които словашките власти били обвързани от решението на Швеция да му предостави убежище. Изтъква, че макар да ги е уведомял за бежанския си статут от самото начало, е изминал значителен период от време преди ВС да приеме това като основна пречка за екстрадирането му.

48-52. Правителството оспорва. Поддържа главно, че аргументите на жалбоподателя са били разгледани от националните съдилища. Като основание за неговото предварително задържане сочи факта, че името му е било включено в списъка с издирвани от Интерпол лица, и твърди, че то е било оправдано с оглед на необходимостта бъдат проучени основанията за предоставеното му убежище. Според правителството задържането на жалбоподателя за период от повече от година и 9 месеца не е било прекомерно, тъй като през целия този период властите не са бездействали, а са разглеждали внимателно всички относими към искането за екстрадирането му обстоятелства. Решението на ВС се основавало не само на бежанския му статут, а и на ред други факти, установени в хода на производството относно допустимостта на екстрадицията. Правителството изразява убеждение, че съгласно приложимите международни актове бежанският статут, предоставен в държава – членка на ЕС, не изключва автоматично възможността за екстрадиция, поради което осигуряването на присъствието на жалбоподателя на словашка територия е било необходимо съгласно чл. 5, § 1 (f) от Конвенцията.

53-56. Съдът напомня, че степента на предоставената от чл. 5, § 1(c) защита е различна от тази по чл. 5, § 1(f), който не изисква задържането на лицето да може да се приеме разумно за необходимо, а само да се „предприемат действия за неговото експулсиране или екстрадиране“. Следователно от гледна точка на тази разпоредба е без значение дали решението за екстрадиция

е обосновано съгласно националното законодателство или Конвенцията (напр. *Umirov v. Russia*, no. 17455/11, § 135). Що се отнася до изискването за „законосъобразност“ на задържането, в т.ч. да е „по реда, предвиден от закона“, което налага задължение за спазване на материалните и процесуални национални правни норми, Съдът ограничава проверката си до въпроса дали даденото от властите тълкуване на приложените разпоредби не е било произволно или необосновано (*Nabil and Others v. Hungary*, no. 62116/12, § 31). Спазването на националния закон обаче не е достатъчно, тъй като чл. 5, § 1 изисква лишаването от свобода да е съобразено с целта да се осигури защита срещу произвол, а понятието „произвол“ по смисъла на тази разпоредба е по-широко от неспазването на националното право. За да не бъде произволно, лишаването от свобода на основание чл. 5, § 1 (f) трябва да е осъществено добросъвестно, да е тясно свързано с основанието за задържане, посочено от правителството, мястото и условията на задържане трябва да са подходящи и продължителността на задържането не трябва да надвишава разумно необходимата за преследваната цел (*A. and Others v. the United Kingdom* [GC], no. 3455/05, § 164 с препратките там). И накрая, лишаването от свобода по тази разпоредба е допустимо само докато производството по екстрадиция е в ход. Ако то не се води с дължимото усърдие, задържането престава да отговаря на изискванията на чл. 5, § 1(f). Така Съдът е намирал нарушение в случаи, в които жалбоподателят е бил задържан въпреки наличието на установени законови пречки за екстрадицията или експулсирането – например когато националният закон не допуска депортиране преди произнасянето по молба за убежище (*R.U. v. Greece*, no. 2237/08, §§ 88-96, и *Ahmade v. Greece*, no. 50520/09, §§ 142-144) или когато екстрадицията поначало е била невъзможна с оглед националността на жалбоподателя (*Garabayev v. Russia*, no. 38411/02, § 89 и *Garkavyu v. Ukraine*, no. 25978/07, §§ 70 и 75) или статута му на бежанец (*Eminbeyli v. Russia*, no. 42443/02, §§ 7, 17 и 48), или когато задържането с цел екстрадиция е станало произволно от момента на влизане в

сила на решението за предоставяне на статут на бежанец (*Dubovik v. Ukraine*, nos. 33210/07, 41866/08, §§ 61 и 62).

57. Съдът отбелязва, че в настоящия случай страните не спорят относно целта на задържането на жалбоподателя – екстрадирането му от Словакия в Русия, и въпросът е доколко лишаването му от свобода е било оправдано от гледна точка на втората хипотеза на чл. 5, § 1(f) от Конвенцията.

58-59. По отношение на ареста на жалбоподателя на 15 януари 2015 г. Съдът не намира нарушение. Властите са действали с оглед на факта, че името му е било включено в списъка на Интерпол с издирвани лица и след като са се уверили, че все още е издирван и че Русия е потвърдила, че ще изпрати своевременно искане за екстрадицията му. Към този момент те не са знаели, че жалбоподателят има статут на бежанец.

60. Оплакването на жалбоподателя от последващото му лишаване от свобода се отнася за два периода, съответстващи на двата вида задържане: 1) предварителното задържане, продължило до 23 февруари 2015 г., и 2) задържането с цел екстрадиция, продължило от 23 февруари 2015 г. до 2 ноември 2016 г.

61-67. По въпроса за законността на задържането Съдът отбелязва, че според чл. 16 от Европейската конвенция за екстрадиция компетентните органи на замолената страна вземат решение относно временното задържане под стража на лице, чието екстрадиране се иска, съгласно вътрешното право на своята държава. Конституционният съд е приел, че лишаването на жалбоподателя от свободата му не е било в нарушение на националното законодателство. Като взема предвид това, както и гаранцията срещу прекомерна продължителност на предварителното задържане, която НПК предвижда с ограничаването на срока му, подобно на чл. 16, § 4 от Европейската конвенция за екстрадиция, и като отбелязва, че последващото задържане на жалбоподателя с цел екстрадиция е поискано от прокурора преди изтичането на

този срок и е постановено от съда съгласно НПК, както и че жалбоподателят е бил освободен след решението на ВС, Съдът стига до извода, че заповедите за задържането му са били издадени в съответствие с приложимите национални законови разпоредби.

68-75. Що се отнася до довода на жалбоподателя, че поради бежанския му статут е било невъзможно да бъде екстрадиран и следователно задържането му не е обслужвало никаква цел, Съдът отбелязва, че за разлика от положението по цитираните по-горе дела, в настоящия случай не може да се твърди, че неговото екстрадиране е било напълно забранено, тъй като предоставеното му от шведските власти убежище не е изключвало автоматично такава възможност. Решението на Швеция, като страна по Конвенцията на ООН за статута на бежанците от 1951 г. (Женевската конвенция), е обвързващо извънтериториално, доколкото Словакия – също стана по тази конвенция, е могла да откаже да се съобрази с него само при изключителни обстоятелства – ако лицето, получило статут на бежанец, явно попада в обхвата на изключващата клауза на чл. 1F¹ от тази конвенция и следователно не отговаря на определението за бежанец. Така са възможни ситуации, в които получени в хода на производството по екстрадиция данни за лице, признато за бежанец, да налагат преглед на статута му. От решенията на словашките власти в случая на жалбоподателя може да се види, че те не са се смятали за обвързани от предоставения му в Швеция бежански статут – иначе наложената от словашкия НПК забрана за екстрадиране на лице, поискало или получило статут на бежанец в Словакия, би била приложима автоматично (срв. цитираното *Eminbeyli*, § 48), както твърди жалбоподателят. Вместо това властите са решили да проведат в рамките на стандартно производство по екстрадиция своя

собствена проверка дали има опасност той да бъде подложен на преследване, ако бъде върнат в Русия, както и да се свържат с шведските власти, за да получат пълната информация по неговия случай. В този контекст Съдът напомня, че когато искането за екстрадиция се отнася до лице, спрямо което в молещата държава има повдигнато наказателно обвинение, замолената държава е длъжна да действа с по-голямо внимание, отколкото в случаите на екстрадиция за изтърпяване на наказание, за да осигури защита на правата му (*Gallardo Sanchez v. Italy*, no. 11620/07, § 42). Според Съда словашките съдилища са действали законно като са изследвали дали по отношение на жалбоподателя може да е приложима изключваща клауза, още повече щом е било установено, че при предоставянето на убежище шведските власти не са проверили базата данни на Интерпол и не са разгледали естеството на обвиненията, повдигнати му в Русия. При това положение властите в Словакия е следвало да преценят всички обстоятелства. Като се има предвид, че молещата държава е страната, в която жалбоподателят е бил преследван (както може да се предположи, поради неговата и на брат му политическа дейност), всяко представено от нея доказателство е трябвало да бъде преценявано много внимателно, за да се установи дали искането за екстрадиция се основава на изфабрикувани обвинения, както и дали престъплението, заради което е издадено искането, е „неполитическо“ по смисъла на чл. 1F от Женевската конвенция и чл. 12, § 2(б) от Директива 2011/95/ЕС. Освен това, тъй като първоначално властите са заключили, че става въпрос за неполитическо престъпление, те са били длъжни да проверят дали няма други основания да откажат екстрадиция, като неспазване на формалните изисквания или, както е в случая, недостатъчно доказателства в подкрепа на твърденията срещу жалбоподателя. Съдът отчита, че в крайна

¹ F. Тази конвенция не се прилага по отношение на лицата, за които има сериозни основания да се предполага, че:

а) са извършили престъпление против мира, военно престъпление или престъпление против човечеството според определението, дадено за тези деяния в международните документи, изработени за вземане на отношение спрямо такива престъпления;

б) са извършили тежко престъпление от неполитически характер извън страната, която им е дала убежище, преди да бъдат допуснати в тази страна като бежанци;

с) са виновни за извършването на деяния, противоречащи на целите и принципите на ООН.

сметка екстрадицията на жалбоподателя е била обявена за недопустима главно на основанията, че той се ползва и на територията на Словакия от закрилата, която Швеция му е предоставила като бежанец, и че изключващите разпоредби са били намерени за неприложими в неговия случай. В това отношение Съдът напомня, че разглеждането на всеки риск и възражение срещу евентуалното извеждане на дадено лице от територията на дадена държава е присъщо за действия, „предприе[ти] ... за неговото експулсиране или екстрадиране“. Дори и в рамките на тази проверка да се установи, че извеждането на лицето е недопустимо, сам по себе си такъв възможен бъдещ изход не е в състояние да засегне ретроактивно законността на задържането по време на разглеждането на искането за екстрадиция (*Khamroev and Others v. Ukraine*, no. 41651/10, § 77). Поради изложеното Съдът приема, че в случая не са налице доказателства, които да налагат извод, че задържането на жалбоподателя е било в противоречие с националното законодателство или с чл. 5, § 1 (f) поради пренебрегване от страна на националните съдилища на обстоятелството, че той е бил признат за бежанец в Швеция.

76-82. Следователно основният въпрос е дали властите са предприемали действия с цел екстрадирането на жалбоподателя през целия период на задържането му и оттам дали то е било оправдано от гледна точка на чл. 5, § 1 (f) от Конвенцията. Съдът подчертава, че задържане „за екстрадиране“ е оправдано само докато процедурата по екстрадиция е в ход и има реална възможност екстрадирането да бъде изпълнено (цитираното *Nabil and Others*, § 38). В случая жалбоподателят е бил лишен от свободата си в продължение на общо година, 9 месеца и 18 дни. Още на 16 януари 2015 г. той е уведомил властите, че има статут на бежанец в Швеция, и тази информация е била потвърдена бързо от Интерпол. На 27 януари словашките власти са изпратили писмо до шведските, за да се установят обстоятелствата, свързани с предоставения на жалбоподателя статут на бежанец, а през февруари са получили отговор, както и молбата на Русия за екстрадиция, с приложените към нея

документи. Прокуратурата обаче е поискала от съда да допусне екстрадицията едва 6 месеца след изслушването на жалбоподателя на 10 март 2015 г., а повече от три месеца са изминали до насроченото съдебно заседание, което е било отложено, за да бъде поискана допълнителна информация от руските власти. Съдът отбелязва, че правителството не е предоставило данни за други отправени искания, извършени проучвания или предприети стъпки, освен за проведеното на 8 септември 2016 г. съдебно заседание, в което екстрадирането на жалбоподателя е било допуснато. И накрая, по жалбата на г-н Шиксайтов срещу задържането му с цел екстрадиция ВС е приел изключващата разпоредба на чл. 12, § 2 б) от Директива 2011/95/ЕС за приложима, тъй като той бил заподозрян в тежко неполитическо престъпление, което не позволявало зачитане на предоставения му в Швеция статут на бежанец. Впоследствие обаче в решението си от 2 ноември 2016 г. друг състав на същия съд е стигнал до обратното заключение, без междуременно да е била получена нова информация и – което е по-важно – при положение че информацията за предоставения на жалбоподателя бежански статут, който е основният мотив за това решение, както и документите относно наказателното преследване в Русия, позволяващи преценка за политическия или неполитически характер на престъплението, са били предоставени на словашките власти още през февруари 2015 г. В светлината на изложеното Съдът намира, че ответното правителство не е доказало властите да са действали активно и с дължимата грижа при събирането на необходимата информация и разрешаването на правните проблеми в случая. Нищо не е пречело на съдилищата да достигнат до окончателно решение относно допустимостта на екстрадирането на жалбоподателя много по-рано.

83-84. Ето защо Съдът намира, че основанията за задържането на жалбоподателя не са останали валидни през целия период от година, 9 месеца и 18 дни и че властите не са провели производството с дължимото усърдие (подобен подход в *M. and Others v. Bulgaria*, no. 41416/08, § 75).

Следователно е налице нарушение на чл. 5, § 1 от Конвенцията.

85-94. Съдът намира нарушение и на чл. 5, § 5 от Конвенцията, тъй като националните съдилища не са приели задържането на жалбоподателя за противоречащо на националното законодателство и относимите решения не са били отменени, както изисква Законът за отговорността на държавата. Следователно той не е разполагал дори с теоретична възможност да търси обезщетение за нарушението на правата му по чл. 5, § 1 от Конвенцията. Същевременно националното право не съдържа разпоредба, която да подкрепя извод, че той би могъл да поиска обезщетение въз основа на установеното от Съда нарушение.

95-97. По основаното на чл. 13 от Конвенцията оплакване на жалбоподателя Съдът се позовава на горния извод и като взема предвид, че чл. 5, § 5 е *lex specialis* по отношение на свързани със задържане оплаквания, намира, че при обстоятелствата в случая не се поставя отделен въпрос по чл. 13 (*A.B. and Others v. France*, no. 11593/12, § 158).

Съдът установява нарушение на чл. 5, § 1 от Конвенцията поради липсата на обосновано подозрение, че жалбоподателят е извършил престъпление. Обвиненията срещу него се основават на факти, които не могат да се считат за престъпно поведение по вътрешното законодателство, но и се отнасят главно до упражняването на правата му по

Конвенцията. При липсата на такова подозрение в течение на продължаващото задържане е налице и нарушение на чл. 5, § 3 от Конвенцията. На основание чл. 46 от Конвенцията Съдът посочва, че държавата ответник трябва да предприеме всички необходими мерки, за да осигури незабавното му освобождаване.

Решение на Голямото отделение по делото [Selahattin Demirtaş v. Turkey \(no. 2\) \(no. 14305/17\)](#)

Виж по-долу в раздел [„Други права“](#).

Макар че производството по индивидуалната конституционна жалба е продължило 13 месеца, което не е „кратък срок“ при нормални обстоятелства, в случая Съдът не намира нарушение на чл. 5, § 4 от Конвенцията, главно поради изключителното натоварване на Конституционния съд след обявяването на извънредното положение в Турция.

Решение на Голямото отделение по делото [Selahattin Demirtaş v. Turkey \(no. 2\) \(no. 14305/17\)](#)

Виж по-долу в раздел [„Други права“](#).

4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Голямото отделение приема, противно на заключението на отделението и на Върховния съд на Исландия, че чл. 6 от Конвенцията не е приложим в наказателния си аспект спрямо производството, в което на защитници е наложена глоба за неуважение към съда и забавяне на делото поради неявяване в съдебно заседание след отхвърляне на искането им да бъдат освободени от възложената защита. Като прилага критериите, установени по делото *Енгел*, Съдът намира, че това производство не се е отнасяло за „наказателно обвинение“. Размерът на наложените глоби, макар и висок, както и липсата на поставена от закона горна граница на предвидената глоба, не са достатъчни за да се приеме, че тежестта и естеството на санкцията я определят като „наказателна“.

Решение на Голямото отделение за недопустимост по делото [Gestur Jónsson and Ragnar Halldór Hall v. Iceland \(no. 68273/14\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са адвокати. През 2012 г. били назначени да представляват подсъдими по наказателно дело, свързано с финансовата криза от 2008 г. След като в хода на процеса нееднократно искали отлагане и време за запознаване с материалите по делото и се оплаквали, че нямат пълен достъп до тях, подали до първоинстанционния съд молба да бъдат освободени като защитници, защото правата

на подсъдимите, които защитават, били нарушавани. Съдът отказал да уважи молбата им с мотиви, че законът не позволява да се оттеглят от поета защита, ако това ще причини отлагане на делото. Въпреки това те не се явили в насроченото основно съдебно заседание. Съдът назначил други защитници и отложил заседанието, а с произнасянето си по делото наложил на всеки от жалбоподателите глоба в размер на около 6 200 евро за неуважение към съда и причинена забава на производството, без да ги призове и изслуша. Върховният съд (ВС) потвърдил това решение. Приел, че по своето естество наложените глоби са наказателни с оглед на липсата на предписан от закона максимален размер и значителната сума, определена от съда в случая, като взел предвид, че и страните не спорят по този въпрос. Не установил нарушение на правото на жалбоподателите на справедлив процес поради осъждането им без да са изслушани, тъй като в производството пред него, в което било проведено открито заседание, те имали неограничена възможност да се защитят.

Преди да пристъпи към обсъждане на оплакванията, Голямото отделение прави сравнителен преглед на приложимите в подобни случаи закони и практика в 43 други държави – членки на Съвета на Европа.

Решението:

Твърдяното нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията

61-62. Жалбоподателите се оплакват, че в нарушение на чл. 6, §§ 1 – 3 от Конвенцията са съдени *in absentia* и че ВС не е поправил произтичащите от това процедурни нарушения, което и законът не му давал възможност да стори.

63-64. Второ отделение на Съда² е приело, че наказателният аспект на чл. 6 е приложим в случая, като е придало тежест на заключението на исландския ВС, че наложените глоби представляват наказателноправна санкция, както и на обстоятелството, че това е безспорно между страните. Не е намерило нарушение.

65-72. Пред Голямото отделение жалбоподателите поддържат, че наказателният аспект на чл. 6 е приложим към обстоятелствата по делото. Ответното правителство обаче вече оспорва приложимостта му. Изтъква, че ВС не е изследвал по-специално дали са задоволени критериите, установени по делото *Engel and Others v. the Netherlands* (решение от 8.06.1976 г.).

73-74. Съдът отбелязва, че тъй като жалбоподателите не твърдят да са засегнати техни „граждански права и задължения“, на разглеждане подлежи единствено въпросът дали производството срещу тях е било във връзка с „наказателно обвинение“ в автономния смисъл, в който това понятие е употребено в чл. 6 от Конвенцията. Съдържанието и обхватът на „делото“, отнесено пред Голямото отделение, се определят от решението на отделението по допустимостта, т.е. не могат да бъдат разгледани само онези части от жалбата, които отделението е обявило за недопустими (напр. *Ilseher v. Germany* [GC], nos. 10211/12, 27505/14, § 100; *Ilias and Ahmed v. Hungary* [GC], no. 47287/15, § 173, с препратките там). Следователно въпросът за приложимостта на чл. 6 се включва в „делото“ пред Голямото отделение и трябва да бъде разгледан.

75-78. За да прецени приложимостта на чл. 6 в наказателния му аспект, Съдът разглежда обстоятелствата въз основа на принципните критерии, установени по цитираното дело *Engel and Others* (наричани „критериите *Енгел*“): 1) класификацията на деянието според националното право, 2) характера на самото деяние и 3) строгостта на наказанието, което може да бъде наложено на засегнатото лице (виж като скорошен

пример *Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal* [GC], nos. 55391/13 и др., § 122), както и характера на самото наказание в контекста на последния критерий (*Öztürk v. Germany*, 21.02.1984 г., § 50; *Ravnsborg v. Sweden*, 23.03.1994 г., § 35). Съдът напомня, че Конвенцията дава на държавите свобода да криминализират поведение, което не представлява нормално упражняване на някое от защитените от нея права. Обратният избор обаче е подчинен на по-строги правила. Ако държавите бяха свободни да класифицират дадено нарушение като дисциплинарно, вместо като престъпление, приложимостта на основните изисквания на чл. 6 и чл. 7 от Конвенцията би била оставена на суверенната им воля, което би могло да доведе до резултати, несъвместими с предмета и целта на Конвенцията (цитираното *Engel*, § 81). Така от гледна точка на първия критерий *Енгел* Съдът изследва дали правните разпоредби, които определят разглежданото нарушение, спадат към наказателното право в правната система на ответната държава. При по-нататъшната преценка на характера на нарушението и на естеството и степента на строгост на предвиденото наказание той държи сметка за предмета и целта на чл. 6, за обикновеното значение на употребените в него понятия и за законодателствата на договарящите държави (цитираното *Öztürk*, § 50). Вторият и третият критерий са алтернативни, а не непременно кумулативни, но това не изключва кумулативното им прилагане, ако отделният анализ на всеки от критериите не позволява да се достигне до ясен извод дали съществува наказателно обвинение. Фактът, че дадено нарушение не е наказуемо с лишаване от свобода, не е решаващ сам по себе си за приложимостта на наказателния аспект на чл. 6. Както Съдът е подчертавал нееднократно, по-лекото наказание не води до отпадане на присъщия престъпен характер на деянието (напр. цитираното *Ramos Nunes de Carvalho e Sá*, § 122).

79-83. Съдът е обсъждал приложимостта на наказателния аспект на чл. 6 спрямо производствата за неуважение към съда или за

² Решение от 30.10.2018 г. Делото е допуснато до разглеждане от Голямото отделение по искане на жалбоподателите.

професионални нарушения на адвокати и магистрати в редица решения, с които прави сравнение. Намирал е, че първият критерий *Енгел* не е задоволен, като е придавал тежест например на факта, че наложената парична санкция е предвидена в наказателно-процесуален кодекс (НПК) или закон за съдилищата във връзка с граждански процесуален кодекс, а не в наказателен кодекс (НК), или че за определени наказуеми по НК деяния НПК урежда отделна процедура, или че наказанието не се вписва в досието за съдимост, или че е предвидено в закон за дисциплинарните наказания, който оправомощава съдилищата да поддържат дисциплината в производствата пред тях (*Putz v. Austria*, 22.02.1996 г., § 32; цитираното *Ravnsborg*, § 33; *Žugić v. Croatia*, no. 3699/08, § 65, *Kubli v. Switzerland* (dec.), no. 50364/99). За да приеме, че не е задоволен вторият критерий *Енгел*, Съдът е отдавал особено значение на констатацията си, че нарушението е от дисциплинарно естество и санкционирането му е част от необходимите правомощия на съдилищата да осигурят спазване на реда в хода на производството (цитираните *Ravnsborg*, § 34; *Putz*, § 33; *Kubli*; *Žugić*, § 66). Съдът е приемал, че с оглед на третия критерий *Енгел* случаят не попада в „наказателната“ сфера, като е вземал предвид например че размерът на наложената глоба не е бил значителен (цитираните *Ravnsborg*, § 35, и *Kubli*) или е бил минималният предвиден от закона (цитираното *Žugić*, § 68); че макар поради размера си предвидената глоба (около 36 000 евро) да е имала наказателен ефект, строгостта на тази санкция не е била достатъчна, за да я отнесе към наказателната сфера (*Müller-Hartburg v. Austria*, no. 47195/06, § 47 и цитираното *Ramos Nunes de Carvalho e Sá*, § 127); че законът е предвиждал максимален размер на глобата (цитираното *Ravnsborg*, § 35); че тя не е подлежала на вписване в досието за съдимост и съдът е могъл да я замени с лишаване от свобода само ако не бъде платена (пак там и цитираното *Putz*, § 37); че е било предвидено право на обжалване (пак там) или че наказанието е могло да бъде заменено с лишаване от свобода само при ограничен кръг обстоятелства и след призоваване на засегнатото лице в открито съдебно заседание в отделно производство (цитираното

Ravnsborg, § 35). По делото *Kyprianou v. Cyprus* (no. 73797/01, 27.01.2004 г., § 31) Съдът е намерил за задоволени и трите критерия. В *Zaicevs v. Latvia* (no. 65022/01) той е отбелязал по отношение на втория критерий *Енгел*, че за разлика от цитираните *Ravnsborg* и *Putz*, където е приел чл. 6 за неприложим, не се касае за дисциплинарни санкции, които принципно са предназначени да осигурят спазване на специфичните за определена група правила за поведение. Докато обикновено разпоредбите относно инциденти в хода на съдебно заседание и санкциите, които съдът може да наложи на момента, се съдържат в законите, уреждащи процедурата и организацията на съдилищата, в този случай разпоредбата относно неуважението към съда е била включена в общоприложим законов текст и освен това не се е отнасяла само за страните или други лица с определен статус в производството, а е била приложима за всяко друго лице, дори и за поведение извън съдебно заседание. Що се отнася до третия критерий, по делото *Zaicevs* Съдът, като е направил сравнение с *Ravnsborg* и *Putz* и е взел предвид *T. v. Austria* (no. 27783/95, §§ 63-67), е отбелязал, че лишаването от свобода на жалбоподателя не е било просто алтернативна мярка при неплащане на глоба, а основното наказание. Максималният му предвиден срок е бил 15 дни, а жалбоподателят е бил осъден на три дни. Съдът е приел, че това е достатъчно строго, за да отнесе санкцията към „наказателната“ сфера. В цитираното *T. v. Austria* наказателният характер на предвидената глоба (до 30 000 евро), както и рискът в случай на неплащане лицето да бъде лишено от свобода, без да е изслушано в съдебно заседание, са довели Съда до заключение, че става въпрос за наказателна материя по смисъла на чл. 6, § 1.

84-85. Що се отнася до първия критерий *Енгел*, в настоящия случай Съдът не намира за установено разглежданото нарушение да представлява престъпление по националното право. От мотивите на исландския ВС не се вижда той да го е считал за такова. Относителните разпоредби са включени в главата „Процедурни глоби“ на НПК, а не в НК или специален наказателен закон, и Гражданският процесуален кодекс съдържа много подобни на тях. Освен това в произ-

водството не е предвидено участието на прокурор и съдилищата налагат глобите служебно. Съдът отбелязва обаче, че първият критерий има само относителна тежест и служи като отправна точка.

86-91. Във връзка с втория критерий, който има по-голяма тежест (цитираните *Engel*, § 82, и *Öztürk*, § 52), Съдът отбелязва, че спрямо жалбоподателите е приложена разпоредба, отнасяща се само за „прокурори, защитници или правни съветници“. Съдът е напомнял често, че за да има доверие в правораздаването, обществото трябва да може да разчита, че адвокатите осигуряват ефективна защита (*mutatis mutandis*, *Kyprianou v. Cyprus* [GC], no. 73797/01, § 173), както и че „специалната роля на адвокатите (...) в правораздаването е свързана с редица задължения, по-особено що се отнася до поведението им, което трябва да бъде дискретно, почтено и достойно“ (*Correia de Matos v. Portugal* [GC], no. 56402/12, § 140). Съдът отчита и факта, че в правните системи на всички договарящи държави съществуват норми и санкции, позволяващи на съдилищата да осигуряват надлежното провеждане на производството при спазване на необходимия ред. Мерките, които те налагат по силата на такива норми, се родят по-скоро с упражняването на дисциплинарни правомощия, отколкото с налагането на наказание за извършено престъпление, като, разбира се, държавите са свободни да отнесат по-сериозните случаи на нарушаващо реда поведение в сферата на наказателното право (цитираното *Ravnsborg*, § 34). В настоящия случай ВС е намерил, че жалбоподателите са извършили тежко нарушение на професионалните си задължения, но не се е позовал конкретно на неговото естество като основание да бъде прието за престъпление. При тези обстоятелства, въпреки сериозното нарушение на професионални задължения, не е ясно дали то се счита за престъпление или за дисциплинарно нарушение.

92-97. Съдът отделя специално внимание на третия критерий *Енгел* – строгостта и характера на наказанието, на който изглежда се е основал исландският ВС. При тълкуването на понятието „престъпление“ в автономния смисъл, придаден му от чл. 6 на Конвен-

цията, което се налага при прилагането на втория и третия от критериите *Енгел*, Съдът трябва да направи своя собствена преценка по въпроса (чл. 19 и чл. 32 от Конвенцията). Той отбелязва обаче, че няма пречка държавите да възприемат по-широко тълкуване, което води до по-силна защита на съответните права и свободи в националните им правни системи (чл. 53 от Конвенцията). В настоящия случай Съдът взема предвид, че за разлика от делата, свързани с неуважение към съд, по които е приел чл. 6 за приложим поради естеството и строгостта на санкцията (цитираните *Kyprianou* и *Zaicevs*), нарушенията, за които жалбоподателите са понесли отговорност, не са били наказуеми с лишаване от свобода. Освен това, за разлика от случаите по цитираните *Ravnsborg* и *Putz*, неплащането на глобите не е могло да доведе до осъждане на лишаване от свобода. По делото *T. v. Austria* именно наказателният характер и високият размер на предвидената глоба, ведно с риска от лишаване от свобода без гаранции за справедлив процес в случай на неплащане, са довели Съда до заключение, че става дума за наказание в наказателноправния смисъл. Също така, в настоящия случай наложените глоби не са отбелязани като осъждане в досиетата на жалбоподателите. Съдът сравнява и размера на наложеното наказание с други подобни случаи от практиката си (цитираните *Müller-Hartburg*, § 47, и *Ramos Nunes de Carvalho e Sá*, §§ 25, 71, 126, 217, *Mamidakis v. Greece*, no. 35533/04, § 21, *Grande Stevens and Others v. Italy*, nos. 18640/10 и др., § 99, *Produkcija Plus Storitveno podjetje d.o.o. v. Slovenia*, no. 47072/15, §§ 10 и 45). Намира, че размерът на наложените на жалбоподателите глоби, макар и да е висок, както и липсата на поставена от закона горна граница на глобата, не са достатъчни за да се приеме, че тежестта и естеството на санкцията я определят като „наказателна“ в автономния смисъл на чл. 6.

98. Голямото отделение достига до заключение, че предмет на разглежданото производство не е било „наказателно обвинение“ по смисъла на чл. 6 от Конвенцията и наказателният аспект на тази разпоредба е неприложим, поради което оплакването на жалбоподателите е несъвместимо *ratione*

materiae с Конвенцията. Съдът припомня също така, че съгласно чл. 35, § 4 от Конвенцията жалбите могат да бъдат обявени за недопустими „на всеки етап от производството” и че следователно, при условията на правило 55 от Правилата на Съда, Голямото отделение може да промени вече постановено решение за допустимост (напр. цитираното *Ilias and Ahmed*, §§ 80 и 250 с препратките в тях). По тези съображения Съдът постановява, че тази част от жалбата следва да бъде обявена за недопустима на основание чл. 35, §§ 3 (а) и 4 от Конвенцията.

Твърдяното нарушение на чл. 7 от Конвенцията

99. Жалбоподателите се оплакват, че е нарушен чл. 7 от Конвенцията (забрана за налагане на наказание без закон), тъй като били осъдени за деяния, извършени след като са престанали да бъдат „защитници“, и наложеното им наказание било непредвидимо.

100-101. Отделението е намерило, че приложената национална законова разпоредба не изключва налагането на глоба на адвокат, който е бил заменен или се е оттеглил от задълженията си на защитник. По отношение на предвидимостта на наказанието е приело, че сама по себе си липсата на определен в закона максимален размер на глобата не нарушава изискванията на чл. 7. Като е отчело, че случаят е бил първият от този вид, отнесен пред исландския ВС, и е посочило, че чл. 7 не може да се разбира като изключващ постепенното изясняване на правилата относно наказателната отговорност чрез съдебното тълкуване във всеки конкретен случай, то е заключило, че в случая на жалбоподателите размерът на наложените им глоби не е бил непредвидим.

102-111. Жалбоподателите поддържат, че са осъдени за деяние, което не представлява престъпление по националното право. Изтъкват, че не само вече не са били защитници по делото към момента, в който се твърди, че са проявили неуважение към съда, но и приложената законова разпоредба се отнася за активни действия по време на съдебно заседание, а не за невявяване. Според тях както деянието, така и наказанието не са били ясно определени от закона. Наказа-

нието им било непредвидимо поради необичайно високия размер на наложените им глоби, които надвишавали десетократно най-високите налагани дотогава за неуважение към съда, както и поради липсата на определен от закона максимален размер на глобата. Правителството счита, че нарушението е ясно формулирано в закона, който не изключва то да се изразява в пропуск. Относно размера на глобите споделя позицията на отделението и се позовава на обхвата и важността на наказателното дело, по което са били защитници, и тежестта на тяхното поведение.

112-113. Съдът припомня заключението си, че предмет на разглежданото производство не е било „наказателно обвинение“ по смисъла на чл. 6 и че той не е приложим в наказателния си аспект. При това положение и по съображения за последователност в тълкуването на Конвенцията като цяло, той намира, че глобите, за които се отнасят оплакванията по чл. 7, не представляват „наказание“ по смисъла на тази разпоредба (виж напр. *Kafkaris v. Cyprus* [GC], по. 21906/04, §§ 137-142) и следователно тя също не е приложима. Ето защо и предвид мотивите си в § 98 по-горе, Съдът приема, че тази част от жалбата също е несъвместима *ratione materiae* с Конвенцията и оплакванията по чл. 7 също трябва да бъдат обявени за недопустими съгласно чл. 35 §§ 3 (а) и 4.

Към решението са приложени подкрепящите мнения на съдиите Spano и Turković. В общо особено мнение съдиите Sicilianos, Ravarani и Serghides не се съгласяват със заключението на мнозинството, че чл. 6 не е приложим в наказателния си аспект. Признават, че то не е лишено от основание, но считат, че в случая „няма абсолютна истина“ и че в зависимост от това къде се постави акцентът при прилагането на критериите *Енгел*, което „не е точна наука“, има убедителни аргументи за противната позиция, които излагат. Напомнят, че отричането на приложимостта на чл. 6 означава лишаване от гаранциите за справедлив процес по отношение на производства, в които може да се касае за значителни интереси и изключително тежки санкции. Намират също така, че като е приело чл. 6 за неприложим, Голямото отделение се е въздържало да разгледа истински

интересния въпрос по делото – за спазването на изискванията на чл. 7, и по-специално за законността на наложеното на жалбоподателите наказание при липсата на определен от закона максимален размер на глобата. Що се отнася до интереса, който представляват повдигнатите въпроси по чл. 7, с тримата съдии се съгласява и съдия Turković, като отбелязва, че до момента Съдът не е имал случай да се произнесе по тях, а отделението ги е обсъдило накратко, без да направи задълбочен анализ. Тя излага принципите, които според нея би трябвало да ръководят Съда при евентуално бъдещо произнасяне.

Решението за прекратяване на трудовия договор на жалбоподателя поради твърдени негови връзки с организацията, смятана за инициатор на опита за преврат през 2016 г. в Турция, е било взето по силата на прието с оглед на обявеното извънредно положение законодателство, без проведено състезателно производство, осигурени процедурни гаранции и изложени конкретни мотиви. Според Съда това може да се приеме за оправдано с оглед на обстоятелствата, стига да е осъществен адекватен съдебен контрол, за което извънредното законодателство не е налагало ограничения. Националните съдилища обаче не са изследвали сериозно и задълбочено доводите на жалбоподателя и не са мотивирали отхвърлянето им. Извършено е нарушение на правото му на справедлив съдебен процес, което направената от Турция дерогация не може да оправдае.

Решение по делото [Pişkin c. Turquie \(no. 33399/18\)](#)

Виж по-долу в раздел [„Право на зачитане на личния живот“](#).

• РЕШЕНИЯ НА СЕС

Член 6, § 1 и чл. 1, § 3 от Рамково решение 2002/584/ПВР на Съвета от 13 юни 2002 г. относно европейската заповед за арест и процедурите за предаване между държавите членки трябва да се тълкуват в смисъл, че когато изпълняващият съдебен орган, който трябва да вземе решение за предаване на лице, срещу което е издадена европейска заповед за арест, разполага с данни за системни или общи недостатъци във връзка с независимостта на съдебната власт в издаващата заповедта за арест държава членка, които са съществували към момента на издаването ѝ или са възникнали след това издаване, този орган не може да отрече качеството „издаващ съдебен орган“ на юрисдикцията, издала посочената заповед за арест, и не може да презумира, че съществуват сериозни и потвърдени основания да се счита, че ако бъде предадено на последната държава членка, това лице ще бъде изложено на реален риск от нарушение на основното му право на справедлив съдебен процес, гарантирано от чл. 47, ал. 2 от Хартата, без да извърши конкретна и точна преценка, при която да се вземат предвид по-специално личното положение на въпросното лице, естеството на разглежданото правонарушение и фактическият контекст на издаването на заповедта, като например изявленията на публични органи, които могат да окажат влияние върху разрешаването на конкретен случай.

Решение на СЕС (голям състав) по съединени дела [C-354/20 PPU](#) и [C-412/20 PPU](#)

Член 4а от Рамково решение 2002/584/ПВР на Съвета от 13 юни 2002 г. относно европейската заповед за арест и процедурите за предаване между държавите членки, изменено с Рамково решение 2009/299/ПВР на Съвета от 26 февруари 2009 г., трябва да се тълкува в смисъл, че изпълняващият съдебен орган не може да откаже изпълнението на европейска заповед за арест — издадена с цел изпълнение на присъда лишаване от свобода или на мярка, изискваща задържане, когато съответното лице е попречило за личното си призоваване и не се е явило лично на съдебния процес поради укриването си в изпълняващата държава членка — единствено на основание че няма гаранция, че при предаване на издаващата държава членка, ще бъде спазено правото на нов съдебен процес, както е определено в членове 8 и 9 от Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 г. относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невинност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство.

Решение на СЕС по [дело C-416/20 PPU](#)

5. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ

- ДЕЛА НА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Протоколът за претърсването на колите на жалбоподателите, извършено без предварително съдебно разрешение, не е бил представен за одобряване от съдия, както изисква чл. 161, ал. 2 от НПК, и следователно мярката представлява намеса при упражняването на правото на жалбоподателите на зачитане на личния им живот, която не е била „предвидена в закона“ по смисъла на чл. 8 от Конвенцията и е в нарушение на тази разпоредба.

Решение по делото [Dermanski c. Bulgarie \(no. 61322/10\)](#)

- ДЕЛА НА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Отнемането на руското гражданство на жалбоподателя поради представена при кандидатстването за придобиването му непълна информация е в нарушение на чл. 8 от Конвенцията. Съдът намира, че мярката представлява намеса в право по чл. 8, като прилага базирания на последиците ѝ подход. Намесата е била произволна поради неяснотата на приложимите норми

и недостатъчните процедурни гаранции. Властите не са потърсили баланса между засегнатите интереси.

Последващото решение за експулсиране на жалбоподателя не е било оправдано, тъй като съдилищата не са преценили дали заключението, че той представлява заплаха за националната сигурност, има разумна фактическа основа, и не са претеглили засегнатите интереси.

Решение по делото [Usmanov v. Russia \(no. 43936/18\)](#)

Фактите: През 2007 г. жалбоподателят, гражданин на Таджикистан, се преместил да живее в Русия заедно със съпругата и двете си деца. През 2008 г. кандидатствал за руско гражданство по облекчената процедура за граждани на бившия СССР. В раздела „Близки роднини“ на формуляра за кандидатстване посочил само един брат, а имал трима братя и две сестри. Същата година той, а по-късно и съпругата и децата му, получили руско гражданство. Семейството, в което през 2009 и 2016 г. се родили още две деца, живеело в апартамент, собственост на жалбоподателя, и той работел в селскостопанския сектор.

През 2017 г., по искане на местната дирекция на Министерството на вътрешните работи (ДМВР), съдът признал за установен факта, че във формуляра за кандидатстване жалбоподателят е дал невярна (непълна) информация относно своите братя и сестри. Приел за недоказано твърдението му, че е постъпил

така, защото дежурният служител му казал, че не е необходимо да изброява всичките си роднини, и за ирелевантни доводите му, че пропуснатата информация не е съществена за получаването на гражданство, че не е целял да заблуди властите и че е създал силни връзки с Русия. Тези мотиви били споделени от въззивния и касационния съд. Въз основа на така установения факт ДМВР отменила решението, с което молбата на жалбоподателя за руско гражданство била уважена, и обезсилила вътрешния и задграничния му паспорт. Конституционният съд отказал да разгледа по същество жалбата му, в която твърдял, че приложената законова разпоредба противоречи на Конституцията, защото не предвижда отчитане на индивидуалните обстоятелства и не ограничава възможността за отнемане на гражданството със срок. Приел, че всички обстоятелства се вземат предвид при осъществявания съдебен контрол.

През април 2018 г. местният отдел на Федералната служба за сигурност (ФСС) издал 35-годишна забрана жалбоподателят да влиза в страната, тъй като застрашавал националната сигурност и обществения ред. Съдилищата отхвърлили жалбите му срещу забраната, без да му разкрият въз основа на каква информация е направено заключението, че представлява заплаха. След като не напуснал страната в определения му срок 17 август 2018 г., през ноември с.г. районният съд го признал за виновен в извършването на административно нарушение, наложил му глоба и наредил принудителното му извеждане от Русия. Бил настанен незабавно в център за временно задържане на чужденци. По жалбата му, в която се позовал и на чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията, окръжният съд приел, че няма доказателства експулсирането му от Русия да доведе до нарушение на чл. 3, а чл. 8 не задължавал държавите да зачитат избора на съпрузите в коя страна да живеят или да позволяват събиране на семейството на територията им. Изпълнението на решението за експулсиране било спряно въз основа на обезпечителната мярка, наложена от Европейския съд по правата на човека съгласно чл. 39 от Правилата на Съда. Съдилищата оставили жалбите на г-н Усманов срещу продължаващото му задържане без уважение.

Решението:

43-47. Жалбоподателят се оплаква, че с решенията за отнемане на руското му гражданство и за експулсирането му е нарушен чл. 8 от Конвенцията. Твърди, че приложимият закон е бил непредвидим, тъй като е предписвал отнемане на гражданството при представяне на осъзнато невярна, но не и на непълна информация, и че намесата на държавата не е била „необходима в едно демократично общество“, тъй като властите не са отчели семейното му положение и не са обяснили защо смятат, че представлява заплаха за националната сигурност.

48-51. Правителството не оспорва, че е налице намеса в правата на жалбоподателя по чл. 8 от Конвенцията, но твърди, че тя е преследвала легитимната цел гарантиране на националната сигурност и е била законна и пропорционална. Законът предписвал ясно, че при кандидатстване за гражданство се изисква изчерпателна информация. Ако не е предоставена, властите били длъжни да отнемат гражданството. Отказът на жалбоподателя да напусне доброволно страната в изпълнение на решение на съда показвал неуважение към руския правов ред. Съдилищата внимателно изследвали основанията за забраната за влизане в страната в състезателно производство. В производството относно експулсирането на жалбоподателя отчели неговото семейно положение, както и връзките му с Русия и с Таджикистан.

52-54. Съдът припомня, че понятието „личен живот“ по смисъла на чл. 8 от Конвенцията обхваща правото на установяване и развиване на отношения с други лица (*Niemietz v. Germany*, no. 13710/88, § 29), правото на „лично развитие“ (*Bensaid v. the United Kingdom*, no. 44599/98, § 47) и правото на самоопределяне (*Pretty v. the United Kingdom*, no. 2346/02, § 61). По делото *Ramadan v. Malta* (no. 76136/12, § 84) Съдът е приел, че правото на гражданство не е гарантирано от Конвенцията или протоколите ѝ, но не може да се изключи при някои обстоятелства произволният отказ на гражданство да повдигне въпроси по чл. 8, поради въздействието му върху личния живот. За да установи дали възниква такъв „въпрос“, Съдът е преценил дали отнемането на гражданството е било

„произволно“ и какви „последници“ е имало за жалбоподателя (§§ 85, 90 и 91). По делото *K2 v. the United Kingdom* ((dec.), no. 42387/13, §§ 52-64) Съдът е приел, че отнемането на гражданството представлява намеса и е приложил теста за „произволност“ и „последници“, за да прецени дали е извършено нарушение на чл. 8 от Конвенцията. Впоследствие, по делото *Alpeyeva and Dzhalagoniya v. Russia* (nos. 75 49/09, 33330/11, §§ 110-27) Съдът първо е приложил критерия „последници“, за да определи дали е осъществена намеса в правата на жалбоподателите, и след това критерия „произволност“, за да прецени дали е налице нарушение на чл. 8. Този подход е потвърден и по делото *Ahmadov v. Azerbaijan* (no. 32538/10, §§ 46-55). По делото *Ghoumid and Others v. France* (no. 52273/16 и др., §§ 43-44) Съдът е приел, че гражданството е елемент от идентичността на лицата. Изследвал е дали неговото отнемане е било произволно, за да установи дали е извършено нарушение на чл. 8 от Конвенцията. След това е оценил последниците от тази мярка за жалбоподателите. При преценката за произволност е проверил дали оспорената мярка е била предвидена в закона; дали е била придружена с необходимите процедурни гаранции, включително дали лишеното от гражданство лице е имало възможност да я оспори пред съд, осигуряващ съответните гаранции; дали властите са действали с усърдие и бързина (цитираните *Ramadan*, §§ 86-89; *Alpeyeva and Dzhalagoniya*, § 109; *Ahmadov*, § 44).

55-56. Съдът припомня също така, че в правомощията на държавите е да контролират влизането и пребиваването на чужденци на тяхна територия (напр. *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom*, § 67, 28.05.1985 г.). Конвенцията не гарантира на чужденците правото да влизат или пребивават в определена държава. В изпълнение на своята задача да поддържат обществения ред държавите имат властта да експулсират примерно чужденци, осъдени за престъпления. Техните решения обаче, доколкото могат да представляват намеса в защитено от чл. 8, § 1 право, трябва да са в съответствие със закона, да преследват легитимна цел и да са необходими в едно демократично общество (*Slivenko v. Latvia* [GC], no. 48321/99, § 113; *Üner v. the Netherlands* [GC], no. 46410/99, § 54; *De*

Souza Ribeiro v. France [GC], no. 22689/07, § 77; *Boultif v. Switzerland*, no. 54273/00, § 46). Що се отнася до имиграцията, чл. 8 не налага на държавата общо задължение да зачита направения от семейни двойки избор на страна на живеене и да разрешава събиране на семейството на нейна територия (*Gül v. Switzerland*, 19.02.1996 г., § 38). Въпреки това отстраняването на дадено лице от територията на държава, в която живеят негови близки роднини, може да доведе до нарушение на правото на семеен живот, гарантирано от чл. 8, § 1 на Конвенцията (цитираното *Boultif*, § 39). В случаите, когато има деца, техният най-добър интерес следва да бъде отчетен от националните власти при вземането на решения, като те са длъжни да оценят доказателствата относно практическите аспекти, осъществимостта и пропорционалността на всяко отстраняване на родител, който не е гражданин, за да се осигури ефективна защита и отдаване на достатъчна тежест на най-добрия интерес на децата, пряко засегнати от отстраняването (*Jeunesse v. the Netherlands* [GC], no. 12738/10, § 109; *Zezev v. Russia*, no. 47781/10, § 34).

57. Като пристъпва към прилагане на изложените общи принципи в настоящия случай, Съдът отбелязва, че решението за експулсиране на жалбоподателя не е било автоматична последица от отнемането на руското му гражданство и че двете мерки са били предмет на отделни производства. Поради това той също разглежда двата въпроса поотделно.

а) Отнемането на гражданството

58. Съдът отбелязва, че направеният по-горе преглед на практиката показва наличието на различни прилагани подходи и че при преценката дали отнемането на руското гражданство на жалбоподателя представлява намеса в неговото право по чл. 8 от Конвенцията ще следва базирания на последниците подход (*Denisov v. Ukraine* [GC], no. 76639/11, §§ 107-09 и 118-34). След като установи последниците, които спорната мярка е имала за жалбоподателя, ще прецени и дали тя е била произволна (методология, използвана и по цитираното скорошно дело *Ahmadov*, §§ 43, 46 и 54).

59-62. На първо място, решението за отнемане на руското гражданство на жалбоподателя го е лишило от всякакъв правен статус в Русия. На второ място, той е бил оставен без валидни документи за самоличност. По делото *Smirnova v. Russia* (nos. 46133/99 и 48183/99, § 97) Съдът е констатирал, че руските граждани трябва да доказват своята самоличност необичайно често във всекидневието си, дори при изпълнение на обикновени задачи, като обмяна на валута или закупуване на билети за влак, а вътрешният паспорт е необходим и за посъществени нужди, като намиране на работа или получаване на медицински грижи. По делото *Alpeyeva and Dzhalagoniya* (цитирано, §§ 70 и 114) Съдът е отбелязал също така, че непредставянето на валиден документ за самоличност при проверка е наказуемо с глоба. В посочените случаи лишаването от паспорт в е било прието за намеса в правото на личен живот. Обезсилването на паспортите на жалбоподателя в настоящия случай е имало същия ефект. Освен това отнемането на гражданството му е било предпоставка за налагането на забрана за влизане в страната и за решението за принудителното му извеждане от нейната територия (за разлика от цитираното *Ramadan*, §§ 20, 26, 87-89). Следователно то е съставлявало намеса в правата, охранени от чл. 8.

63-71. За да определи дали спорната мярка е била произволна, Съдът преценява дали тя е била предвидена в закона, дали е била придружена от необходимите процедурни гаранции, включително дали лишането от гражданство лице е имало възможност да я оспори пред съд, осигуряващ съответните гаранции, както и дали властите са действали с усърдие и бързина (цитираните *Ramadan*, §§ 86-89; K2, § 50; *Ahmadov*, § 44). Изразът „предвидени в закона“ изисква мярката да има основание в националното право. От значение е и качеството на закона, който трябва да е достъпен и предвидим, както и да очертава ясно обхвата и начина на упражняване на предоставената на властите дискреция, за да осигури защита от произвол. С оглед на това и на изложените по-горе общи принципи, Съдът отбелязва, че само по себе си отнемането или анулирането на гражданство не е несъвместимо с Конвенцията. За да прецени дали чл. 8 е бил нарушен в настоящия случай, той следва да

разгледа законността на наложената мярка, съпътстващите процедурни гаранции и начина на действие на националните власти. Съдът приема, че отнемането на руското гражданство на жалбоподателя е имало основание в руското законодателство, но не намира за задоволителни яснотата на приложимите норми и предвидените процедурни гаранции. За да отговори на изискванията на Конвенцията, законът следва да е формулиран ясно. Ако предвижда отнемане или анулиране на гражданството поради представяне на невярна информация или затаяване на информация, той следва да конкретизира естеството ѝ. От властите не се е изисквало да се мотивират, като посочат фактическите основания за решението си, както и допълнителни обстоятелства, като естеството на липсващата информация, причините за непредставянето ѝ, изминалото време от получаване на гражданството, силата на връзката, която лицето е изградило с държавата, семейното му положение или други важни фактори. По-специално, не се е изисквало те да обяснят защо пропускат на жалбоподателя да посочи всички свои братя и сестри е бил релевантен за получаването на руско гражданство. Липсва обосновка дали миграционните власти биха отказали гражданство, ако разполагаха с тази информация. Аргументът на жалбоподателя, че липсващата информация не е съществена за получаването на руско гражданство, е бил отхвърлен като ирелевантен. Според правителството след установяването, че той е представил непълна информация, властите са действали при обвързана компетентност и са били длъжни да отменят решението за придобиване на гражданство, независимо от изтеклото време, силата на създадената връзка с държавата, семейното положение или други важни фактори. Не е доказано националните съдилища да са били длъжни да ги разгледат. Районният съд е приел, че доводът на жалбоподателя за връзките му с Русия е ирелевантен. Следователно действалата към онзи момент правна рамка е създавала условия за крайно формалистичен подход и не е осигурявала адекватна защита срещу произволна намеса. Поради изложеното Съдът заключава, че отнемането на руското гражданство в случая не задоволява изискванията на чл. 8 от Конвенцията. Правителството не е обяснило защо пропускат на жалбоподателя е бил толкова серио-

зен, че да оправдае лишаването му от руско гражданство няколко години след като го е получил. При липсата на претегляне на засегнатите интереси, каквото се е очаквало националните власти да извършат, наложената мярка е явно непропорционална на пропуската на жалбоподателя. Поради това е налице нарушение на чл. 8 от Конвенцията във връзка с отнемането на руското му гражданство.

б) Решението за експулсиране

72-80. Съдът намира, че решението за принудително извеждане на жалбоподателя от Русия представлява намеса в правото на зачитане на семейния му живот, предвидена в закона като допълнителна санкция за нарушението на имиграционните правила, което е извършил като не е изпълнил нареждането да напусне страната след наложената му 35-годишна забрана за влизане поради застрашаване на националната сигурност. Ето защо Съдът счита, че следва да вземе предвид и производството, в което е наложена тази забрана. Правителството твърди, че въпросните мерки са преследвали легитимната цел да защитят сигурността и реда. Съдът отбелязва обаче, че нито правителството, нито съдилищата са посочили основанията за твърденията на службите за сигурност по отношение на жалбоподателя (за разлика от *Regner v. the Czech Republic* [GC], no. 35289/11, §§ 156-57; *Liu v. Russia* (no. 2), no. 29157/09, § 75; *Amie and Others v. Bulgaria*, no. 58149/08, §§ 12-13 и 98; цитираното *Zezev*, § 39). Дори и преследваната цел да е била законна, Съдът не може да приеме, че спорната намеса е била пропорционална и поради това необходима в едно демократично общество. Производството по обжалването на забраната за влизане е било концентрирано единствено върху компетентността на ФСС да я постанови. Националните съдилища не са извършили самостоятелна преценка дали заключението ѝ има разумна фактическа основа, а са се ограничили до формалните предпоставки на решението. В никое от производствата те не са претеглили надлежно засегнатите интереси, вземайки предвид установените от Съда основни принципи. По-специално, те не са отчели: 1) срока на престой на жалбоподателя в Русия; 2) солидността на неговите професионални, социални, културни и

семеини връзки със страната; 3) вероятните трудности, пред които той и семейството му биха се изправили след извеждането му от Русия; 4) най-добрия интерес и благосъстоянието на децата му (цитираното *Jeunesse*, §§ 118 и 120). Простото посочване в решенията на възможността семейството му да го последва или да остане в Русия и да получава финансова подкрепа от него от чужбина, е явно недостатъчна обосновка с оглед на сериозността на засегнатите интереси. Предвид изложеното Съдът установява нарушение на чл. 8 от Конвенцията във връзка с решението за извеждане на жалбоподателя от руската територия и не намира за необходимо да разгледа и въпроса дали наложената му забрана за влизане в страната отговаря на изискванията на тази разпоредба.

Съдиите Lemmens и Ravarani изразяват несъгласие с мотивите на решението в §§ 52-54 и 58-71. Първо, те ги намират за методологически неправилни. Смятат, че по въпроса за отказа или отнемането на гражданство Съдът е използвал толкова различни подходи, че се създава объркване, към което и настоящото решение допринася. Според тях мотивите на Съда в тази сравнително ограничена категория случаи се отклоняват значително от методологията, следвана в останалите случаи по чл. 8, и не е обяснено защо не се прилагат общите принципи, които Съдът е развил в практиката си по оплаквания за намеса в личния живот. Дватама съдии намират, че настоящият казус е давал възможност да се възстанови известен ред, но мнозинството е предпочело да усъвършенства съществуващата неясна практика само донякъде, вместо да ѝ направи щателен преглед, в резултат на което, парадоксално, объркването е станало по-голямо. Според тях в такава чувствителна област с растящо значение е необходим – и напълно възможен – по-последователен подход в съответствие с общите принципи по чл. 8 от Конвенцията. Второ, дватама съдии не се съгласяват с мнозинството, че причината за нарушението на правата на жалбоподателя е в правната рамка. Като се позовават и на практиката на Конституционния съд, в т.ч. решението му в случая на жалбоподателя, те смятат, че администрацията и съдилищата са могли да приложат закона в съответствие с Конвенцията.

Трудовият договор на жалбоподателя е бил прекратен поради твърдени негови връзки с организацията, смятана за инициатор на опита за преврат през 2016 г. в Турция, по силата на прието с оглед на обявеното извънредно положение законодателство. При липсата на доказателства уволнението да е било предвидима последица от действията на самия жалбоподател и с оглед на тежките негативни последици за неговото и на семейството му материално благосъстояние, за възможността му да си намери друга работа и за професионалната му и обществена репутация, чл. 8 е приложим. Налице е нарушение на тази разпоредба, тъй като жалбоподателят не се е ползвал от минималната изисквана от нея степен на защита срещу произволна намеса и тъй като мярката не е била строго в пределите на изискванията на извънредното положение.

Решение по делото [Pişkin c. Turquie](#) (no. 33399/18)

Фактите: Делото се отнася за прекратяването на безсрочния трудов договор на жалбоподателя като експерт в публична институция във връзка с извънредното положение, обявено в Турция на 20 юли 2016 г., и за упражнения съдебен контрол.

Жалбоподателят работел в Анкарската агенция за развитие („Агенцията“). По делото правителството е обяснило, че агенциите за развитие са създадени със закон публичноправни юридически лица, които насърчават сътрудничеството между публичния сектор, частния сектор и неправителствените организации при прилагането на политиките за регионално развитие. Дейността им координира Министерството на индустрията и технологиите. Според правителството Агенцията е със стратегическо значение поради правомо-

щията ѝ при определяне на регионалните политики и поради значителните публични средства, с които борави. Независимо от това спрямо нея се прилагали до голяма степен разпоредбите на гражданското право и по тази причина работещите нямали статут на държавни служители, а били в трудови правоотношения, регулирани от Кодекса на труда („КТ“).

След опита за държавен преврат в нощта на 15 срещу 16 юли 2016 г., правителството обявило извънредно положение за първоначален период от три месеца, впоследствие удължаван за нови тримесечни периоди. На 21 юли с.г. турските власти уведомили Генералния секретар на Съвета на Европа за дерогация на основание чл. 15 от Конвенцията за правата на човека и основните свободи. По време на извънредното положение били приети 37 законодателни декрета, в т.ч. Декрет-закон № 667, чийто чл. 4, § 1 г) задължавал подчинените на министерства институции да уволнят служителите, смятани за свързани с терористични организации или със структури и групи, за които е установено, че се занимават с накърняващи националната сигурност дейности („незаконни структури“). По делото правителството е обяснило, че с Декрета-закон № 667 е била създадена специална процедура за уволнение с оглед на извънредното положение, като мярка за защита на публичните институции, за борба с тероризма и за опазване на демокрацията. На 26 юли 2016 г. управителният съвет на Агенцията освободил шестима служители, един от които бил жалбоподателят. Във връчената му заповед било посочено само че договорът му е прекратен на основание чл. 4, § 1 г) от Декрета-закон № 667.

Жалбоподателят атакувал заповедта пред трудовия съд, като твърдял, че тя е нищожна поради липса на изискваната от закона „валидна причина“ за прекратяване на договора и че е нарушена процедурата по КТ, който задължавал работодателя да посочи ясно и конкретно основанията си в писмено известие до служителя, за да може той да представи становище в своя защита. Поддържал, че заключението за негови връзки с FETÖ/PDY, смятана от властите за терористична организация, планирала опита

за преврат, е невярно и напълно произволно. Свидетелите на жалбоподателя дали показания, че не им е известно на какви факти се опира решението за уволнението му и че при работата си с него не са забелязали каквито и да било признаци да е свързан с въпросната организация или да ѝ симпатизира. Трудовият съд отхвърлил иска с мотиви, че прекратяването на договора е законно, тъй като мярката е взета от компетентен орган, на основание чл. 4, § 1 г) от Декрета-закон № 667. Въззивният съд потвърдил първоинстанционното решение, като отхвърлил доводите на жалбоподателя, че то е немотивирано. Касационният съд приел въззивното решение за съобразено с процесуалните и материални норми.

Жалбоподателят внесъл индивидуална конституционна жалба с оплаквания, че прекратяването на договора му без валидна причина по силата на Декрета-закон № 667 нарушава принципа, че няма наказание без закон; че е поставен в ситуация, чиито последици продължават и след извънредното положение и засягат завинаги неговия и на семейството му живот. Твърдял, че е нарушено правото му на справедлив процес, като се позовал на Конвенцията – чл. 6, § 2 (презумпция за невиновност) и чл. 6, § 3 а) и б) (право на защита). Поддържал, по-конкретно, че е уволнен без да му е дадена възможност да представи становище в своя защита и без да е проведена проверка по отправените му „обвинения“, за които не бил и уведомен. Оплакал се и че пълната и окончателна невъзможност да работи държавна служба е в нарушение на правото му на труд. Твърдял, че е нарушено и неговото и на семейството му право на живот. Окачествяването му като „предател“ и „терорист“ правело нормалния му живот в обществото невъзможен.

С решение от май 2018 г. Конституционният съд приел, че следва да се произнесе по жалбата от гледна точка на правото на справедлив процес и правото на труд. Обявил я за недопустима, като намерил оплакванията, основани на липсата на справедлив процес, за явно необосновани, а свързаните с правото на труд – за

несъвместими *ratione materiae* с Конституцията и Конвенцията, които не защитавали това право.

През септември 2018 г. прокуратурата прекратила разследването срещу жалбоподателя и още 94 лица по подозрение за членуване във въоръжена терористична организация, поради липса на достатъчно доказателства.

На 12 декември 2016 г. Европейската комисия за демокрация чрез право на Съвета на Европа (Венецианската комисия) е публикувала становище относно приетите по време на извънредното положение в Турция декрети-законови³. По нейно мнение намаляването на риска от нов държавен преврат е било възможно и ако смятаните за гюленисти служители бяха временно отстранени, вместо уволнени. Комисията е обърнала внимание и на необходимостта от предвидимост на критериите за преценка на връзките с незаконни структури, въз основа на които и съдилищата да упражняват контрол. Критикувала е процеса на вземане на решенията за прекратяване на трудовите договори, който „[...] страда от недостатъка, че за уволненията не са били изложени индивидуализирани мотиви, така че смислен последващ съдебен контрол върху решенията за извършването им е практически невъзможен (...)“.

Решението:

Предварителни бележки

60-63. По предмета на делото правителството възразява, че жалбоподателят се е позовал на няколко текста от Конвенцията, но не е направил оплакване за нарушение на чл. 8. Съдът напомня, че съгласно принципа *jura novit curia*, той не е обвързан от посоченото от жалбоподателя правно основание, а може сам да определи правната квалификация на фактите, за които се отнася оплакването, и да го разгледа по други текстове на Конвенцията и нейните протоколи (*S.M. c. Croatie* [GC], n° 60561/14, § 218, с препратките там). Той обаче не може да се произнесе на базата на факти, които не

³ Прието на 109-то пленарно заседание на Комисията, 9-10 декември 2016 г. (CDL-AD(2016)037).

са изложени от жалбоподателя, макар и да е компетентен да разгледа твърдените обстоятелства в светлината на Конвенцията в нейната цялост или „да ги погледне от друг ъгъл“. Все пак, това не пречи в хода на производството пред Съда жалбоподателят да изясни или доразвие своите първоначални твърдения. Съдът трябва да вземе пред вид не само първоначалната жалба, но и допълнителните писмени становища, които имат за цел да отстранят празноти или неясноти в нея, както и може да изясни фактите служебно (*Radomilja et autres c. Croatie* [GC], n°s 37685/10, 22768/12, §§ 121-122 и 126).

64-67. В жалбата оплакването от отражението на спорната мярка е основано на чл. 3 от Конвенцията. В отговор на становището на правителството и на зададените от Съда въпроси жалбоподателят е уточнил, че е приложим чл. 8. Съдът намира, че по силата на принципа *jura novit curia* несъмнено може да разгледа оплакването, за да прецени дали попада в приложното поле на тази разпоредба, поради което отхвърля възражението.

Твърдяното нарушение на чл. 6 от Конвенцията

68. Жалбоподателят твърди, че нито в процедурата по уволнението му, нито в съдебното производство са били спазени принципите на равенство на страните и на състезателност. Оплаква се и че е нарушена презумпцията за невинност и че не е бил информиран за характера и причините за обвинението срещу него и не е имал време и възможности да подготви защитата си.

69-92. По допустимостта на оплакването правителството възражава, че чл. 6 не е приложим в случая. Жалбоподателят не е коментирал възражението, а според неправителствените организации, допуснати да участват с писмени становища, разпоредбата е приложима в наказателния си аспект.

93-101. Относно приложимостта на гражданския аспект на чл. 6, § 1 от Конвенцията Съдът отбелязва, че в случая е изпълнено изискването да има реален и сериозен спор относно „право“, за което поне на защитимо основание може да се твърди, че е признато от националното законодателство, без

значение дали е гарантирано от Конвенцията или не, и за което изходът от производството е пряко решаващ. Спорът е между работодател и служител и се отнася до условията за прекратяване на трудовия договор, т.е. е свързан с право, което е гражданско по естеството си (виж, *mutatis mutandis, Frydlander c. France* [GC], n° 30979/96, § 27). Остава да се прецени дали това право е „гражданско“ и по смисъла на чл. 6, § 1 от Конвенцията, при положение че става въпрос за служител в агенция за развитие. Съдът отбелязва, че работодателят е юридическо лице на публичното право, което не е в точния смисъл на думата част от публичната администрация, но от друга страна, както сочи правителството, е създадено със специален закон и развива дейност в публичната сфера. Жалбоподателят обаче не е бил държавен служител по смисъла на вътрешното право, а е работел по трудов договор, подчинен на трудовото законодателство. Дори да се приеме, че той е осъществявал функции, еквивалентни или подобни на тези на държавен служител, Съдът напомня, че съгласно практиката му споровете между държавата и нейните служители по принцип попадат в приложното поле на чл. 6, освен ако са налице две кумулативни условия: 1) вътрешното право на засегнатата държава трябва изрично да изключва достъпа до съд за съответната длъжност или категория служители; 2) това изключване трябва да се основава на обективни съображения, свързани с държавния интерес (*Vilho Eskelinen et autres c. Finlande* [GC], n° 63235/00, § 62). В настоящия случай първото от тези две условия не е налице. Турското право позволява на служителите на агенциите за развитие да оспорват прекратяването на трудовите им договори пред съда. Следователно чл. 6 от Конвенцията е приложим в гражданския си аспект.

102-111. Що се отнася до наказателния аспект на чл. 6 Съдът припомня, че съществуването или не на „наказателно обвинение“ в автономния смисъл, в който това понятие е употребено в разпоредбата, се преценява на базата на три критерия, наричани „критериите *Енгел*“ (*Engel et autres c. Pays-Bas*, 8.06.1976 г., § 82): 1) правната характеристика на нарушението по националното право, 2) действителният характер

на нарушението и 3) степента на тежест на санкцията, която може да бъде наложена. Вторият и третият критерий са алтернативни, а не непременно кумулативни, но това не изключва кумулативното им прилагане, ако отделният анализ на всеки от критериите не позволява да се достигне до ясен извод дали съществува наказателно обвинение. Фактът, че дадено нарушение не е наказуемо с лишаване от свобода, не е решаващ сам по себе си за приложимостта на наказателния аспект на чл. 6. Както Съдът е подчертавал нееднократно, по-лекото наказание не води до отпадане на присъщия престъпен характер на деянието (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá c. Portugal* [GC], n°s 55391/13 и др., § 122, с препратките там). Съдът посочва, че що се отнася до първия критерий *Енсел* страните по настоящото дело не спорят, че случаят е свързан с трудовото, а не с наказателното право (срв. *Sidabras and Džiautas* (dec.), nos. 55480/00, 59330/00, и *Rainys et Gasparavičius c. Lituanie* (déc.), n°s 70665/01, 74345/01). Относно втория критерий – действителната природа на нарушението, Съдът установява, че Декретът-закон № 667 визира специфична категория лица – държавните служители, в т.ч. по трудово правоотношение, и магистратите. Разглежданата процедура е *sui generis* и е била въведена с оглед на обявеното извънредно положение. Няма съмнение, че въпреки сходството на хипотезите със съставите на терористичните престъпления, тя не спада към процедурите с репресивен характер (срв. *Matyjek c. Pologne* (déc.), n° 38184/03, в което съществува тясна връзка между лустрационна процедура и наказателноправната сфера). По отношение на третия критерий – строгостта на санкцията, Съдът отбелязва, че главната и непосредствена последица от въпросните мерки във връзка с извънредното положение е била прекратяването на трудовия договор на жалбоподателя. Разбира се, в забраната отново да се работи на държавна служба – една от последиците, свързани с прилагането на чл. 4, § 2 от Декрета-закон № 667, може да има елемент на наказание. Все пак в конкретния случай строгостта на мярката сама по себе си не отнася нарушението към наказателноправната сфера. Прекратяването на трудовия договор е типична за обикновените трудови спорове мярка, която не може да се смесва с

предвидено от закона наказание (*mutatis mutandis*, *Vagenas c. Grèce* (déc.), n° 53372/07). Съдът напомня, че не е констатирал наказателни конотации по дела, сходни с настоящото (*Tepeli et autres c. Turquie* (déc.), n° 31876/96, *Sukit c. Turquie* (déc.), n° 59773/00, *Bayer c. Allemagne*, n° 8453/04, § 37). С оглед на изложеното погоре, фактите по делото не дават основание за извод, че процедурата по прекратяване на договора на жалбоподателя е била свързана с произнасяне по наказателно обвинение по смисъла на чл. 6 от Конвенцията. Следователно този текст е неприложим в наказателноправния си аспект. Поради това и имайки предвид, че чл. 6, § 2 и § 3 дават защита само на „лице, обвинено в извършване на престъпление“, оплакванията, основани на чл.6, § 2 и § 3 а) и б) са несъвместими *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията по смисъла на чл. 35 § 3 а) и Съдът ги обявява за недопустими.

112-119. По съществуващото на оплакванията жалбоподателят поддържа, че прекратяването на трудовия му договор е извършено без минимални процедурни гаранции – провеждане на предварителна проверка и вземане на становището му. В последващото съдебно производство националните съдилища се задоволили да препратят към Декрета-закон № 667 и не изложили мотиви, нито критерий за обосноваване на мярката. Критериите и доказателствата, въз основа на които е направен изводът за връзките му с терористична организация, не били доведени до знанието му, нито били предмет на състезателно производство. Правителството твърди, че договорът е бил прекратен в съответствие с Декрета-закон № 667, по валидна причина съгласно чл. 18 от КТ. Декретът-закон не предвиждал специална процедура, но правото на уволнените служители да оспорят мярката било запазено. В съдебното производство били осигурени всички гаранции за равенство на страните и състезателност и съдилищата разполагали с компетентност да упражнят пълен контрол. Това поправяло наложеното от извънредното положение и отговарящо на неговите изисквания прилагане на мярката без на жалбоподателя да е дадена възможност да представи предварително становище в своя защита. Съдебните

решения съдържали достатъчни мотиви относно основанието за уволнението.

120-129. Съдът разглежда най-напред процедурата по прекратяването на договора на жалбоподателя. То несъмнено е било пряк резултат на дерогационните мерки по време на извънредното положение, когато са били приети 37 законодателни декрета. Декретът-закон № 667 не само е овластявал, но и е задължавал публичните институции като Агенцията да освободят служители по опростена процедура, без състезателно производство в процеса по вземане на решението. Декретът-закон не е предвиждал и никакви специфични процедурни гаранции. Било е достатъчно работодателят да смята, че служителят е член или сподвижник на някоя от посочените нелегални структури или че е свързан с такава, без дори да се мотивира и най-бегло за конкретния случай. Съдът е склонен да приеме, че Декретът-закон № 667 е бил приет, за да предостави опростена процедура за незабавно освобождаване на държавни служители или други служители в публичната сфера, явно свързани с опита за държавен преврат. Както с основание отбелязва Венецианската комисия, „[в]сяко противодействие на конспирацията би било обречено на неуспех, ако част от замесените биха останали в съда, прокуратурата, полицията, армията и т.н.“. Такава процедура би могла да се счете за оправдана с оглед на много особените обстоятелства на извънредното положение. Дори да се приеме, че тя не отговаря в едно или друго отношение на изискванията на чл. 6, § 1, не би имало проблем, при условие че служителят е разполагал с правно средство за защита пред независим правораздавателен орган, притежаващ пълна компетентност и осигуряващ изискваните от чл. 6, § 1 гаранции (*mutatis mutandis*, *British-American Tobacco Company Ltd c. Pays-Bas*, 20.11.1995 г., § 78). Важното е да съществува такова средство за защита и то да предоставя достатъчни гаранции (виж *mutatis mutandis*, *Air Canada c. Royaume-Uni*, 5.05.1995 г., § 62). Сред характеристиките на правораздавателния орган с пълна компетентност е правомощието да отмени обжалваното решение по отношение както на фактите, така и на правото. Такъв орган има компетентността да разгледа всички фактически и правни въпроси, относими към спора, с който е сезиран (*Chevron c. France*,

№ 49636/99, § 77; виж също, *mutatis mutandis*, *A. Menarini Diagnostics S.r.l. c. Italie*, № 43509/08, § 59). В тази връзка Съдът намира за важен факта, че въпросният декрет-закон не поставя никакви ограничения на съдебния контрол, упражняван от националните съдилища върху решенията за прекратяване на трудовите договори на засегнатите лица. В случая жалбоподателят не поставя под въпрос независимостта и безпристрастността на тези съдилища. Той оспорва основно задълбочеността на съдебната проверка, с довода, че съдилищата само са се позовали на Декрета-закон № 667 и не са изложили мотиви или критерии, които да оправдават уволнението. Поради това същественният въпрос в случая е дали жалбоподателят е разполагал с ефективен съдебен контрол като достатъчна противотежест на невъзможността да се запознае със съображенията, по които неговият работодател е прекратил трудовия му договор заради твърдените му връзки с терористична организация. Между страните няма спор, че той е имал достъп до съд с пълна компетентност да се произнесе по делото и да отмени обжалваното решение.

130-135. Що се отнася до упражненията от съдилищата контрол Съдът се позовава на установените в практиката му принципи относно обхвата на съдебната проверка, обобщени по делото *Ramos Nunes de Carvalho e Sá* (цитирано по-горе, §§ 176-186). Въпросът е дали в производството пред националните съдилища твърденията и доводите на жалбоподателя са били разгледани ефективно (*Obermeier c. Autriche*, 28.06.1990 г., § 68), така че да е осъществен „достатъчен контрол“, съобразно чл. 6 от Конвенцията (срв. *Le Compte, Van Leuven et De Meyere c. Belgique*, 23.06.1981 г., §§ 51 и 54, и *mutatis mutandis*, *Denisov c. Ukraine* [GC], № 76639/11, § 67). Тази разпоредба по принцип изисква средство за защита, при което съдилищата да имат компетентност да разгледат всички фактически и правни въпроси, относими към спора (*Terra Woningen B.V. c. Pays-Bas*, 17.12.1996 г., § 52). Това означава по-специално, че съдията трябва да разполага с правомощието да разгледа едно по едно всички оплаквания на жалбоподателя по същество, без да отказва да разгледа някое от тях, както и да изложи ясни мотиви за

евентуалното им отхвърляне. Колкото до фактите, съдията трябва да има право да преразгледа онези от тях, които са в основата на жалбата (напр. *Bryan c. Royaume-Uni*, 22.11.1995 г., §§ 44-45, и *Aleksandar Sabev c. Bulgarie*, n° 43503/08, § 51, виж и, *mutatis mutandis*, *Donadzé c. Géorgie*, n° 74644/01, § 131). Съдът вече се е произнасял, че за да прецени дали по конкретно дело националните юрисдикции са осъществили достатъчен по обхвата си контрол, следва да съобрази правомощията на конкретния правораздавателен орган и фактори като: а) предмета на атакувания акт и в частност дали се отнася за специализирана материя, изискваща професионални знания или опит, както и дали и в каква степен постановяването му е свързано с упражняване на административна дискреция; б) начина, по който административният орган е достигнал до решението си, и поспециално какви са били процедурните гаранции в производството пред него; в) съдържанието на спора, включително желаните и действително изложените основания за обжалване (цитираното *Ramos Nunes de Carvalho e Sá*, § 179, с препратките в него). Следователно дали обхватът на съдебния контрол е бил достатъчен, зависи от обстоятелствата по конкретното дело, т.е. Съдът трябва да се ограничи, доколкото е възможно, до повдигнатите пред него въпроси и да определи дали в конкретния случай е упражнен достатъчен съдебен контрол (*SA Patronale hypothécaire c. Belgique*, n° 14139/09, § 38). В тази връзка Съдът напомня, че Конвенцията гарантира не теоретични, а конкретни и ефективни права, и че предвидената от националното право възможност за защита по съдебен ред в областта на трудовото право не осигурява сама по себе си ефективност на правото на достъп до съд, ако тази възможност е лишена от всякакво съдържание и оттам липсват каквито и да било изгледи за успех (*К.М.С. c. Hongrie*, n° 19554/11, § 33). Освен това чл. 6 от Конвенцията изисква от съдилищата да мотивират решенията си. Това не означава, че трябва да изложат подробни мотиви по всеки довод на жалбоподателя, но страната в съдебен спор следва да получи конкретен и ясен отговор на онези свои аргументи, които са от решаващо значение за изхода на спора (напр. *Ruiz Torija c. Espagne*. 9.12.1994 г., §§

29-30). Съдът напомня също така, че принципът за равенство на страните, като елемент от понятието за справедлив процес, изисква на всяка от тях да бъде предоставена разумна възможност да изложи защитната си теза при условия, които не я поставят в по-неблагоприятно положение от насрещната страна (напр. *АРЕН Üldözötteinek Szövetsége et autres c. Hongrie*, n° 32367/96, § 39). На националните власти и конкретно на съдилищата е възложена отговорността да тълкуват националното право (*Nejdet Şahin et Perihan Şahin c. Turquie* [GC], n° 13279/05, § 49). И накрая Съдът подчертава отново, че не е апелативна инстанция по отношение на националните съдилища и не е оправомощен да проверява твърдени техни фактически или правни грешки, освен ако и доколкото тези грешки може да са засегнали права и свободи, защитени от Конвенцията (напр. *García Ruiz c. Espagne* [GC], n° 30544/96, § 28). По принцип извън предмета на контрол на Съда са въпроси като тежестта, която националният съд е придал на поставените за разглеждане пред него конкретни доказателства, доводи или оценки. Той не поставя под въпрос от гледна точка на 6, § 1 от Конвенцията преценката на националните съдилища, освен ако изводите им могат да се приемат за произволни или явно необосновани (напр. *López Ribalda et autres c. Espagne* [GC], n°s 1874/13, 8567/13, § 149). Единствената му задача е да разгледа твърденията, че те не са спазили конкретни предвидени от тази разпоредба процедурни гаранции или че провеждането на производството като цяло не е осигурило на жалбоподателя справедливо гледане на делото (напр. *Donadzé v. Georgia*, no. 74644/01, §§ 30-31).

136. В настоящия случай Съдът намира, че преценката доколко упражненият съдебен контрол е бил достатъчен с оглед на посочената негова практика следва да бъде извършена въз основа на 1) предмета на делото, 2) характеристиките на съдебното производство и 3) разглеждането на оплакванията на жалбоподателя и мотивите на националните съдилища.

137-139. По първия от тези критерии Съдът отбелязва, че правителството не твърди работодателят на жалбоподателя да е упражнявал дискреционни правомощия при

прекратяването на трудовия договор, и напомня изводите си относно процеса по вземане на решението, в който жалбоподателят е бил лишен от процедурни гаранции. За него е останала само възможността да поиска пред националния съд представяне на доказателства, годни да обосноват преценката на работодателя му, че е свързан с терористична организация, на която уволнението му се е основавало изцяло. Това е бил единственият начин да оспори правдоподобността, истинността и надеждността на тези доказателства. Следователно националните съдилища са имали задължението да разгледат всички поставени пред тях относими към спора фактически и правни въпроси, за да осигурят ефективен съдебен контрол над решението на работодателя. Според Съда това е централният въпрос по настоящото дело.

140. Относно характеристиките на проведеното съдебно производство, в което съдът е решил да попълни делото с доказателства, разпитал е свидетелите на жалбоподателя и е провел открито съдебно заседание, Съдът е склонен да приеме, че изискванията за състезателност и равенство на страните са били спазени в достатъчна степен, като отчита и факта, че жалбоподателят не е бил лишен от достъп до решаващи доказателства, представени по делото от работодателя му (срв. *Regner c. République tchèque* [GC], n° 35289/11, § 73).

141-149. Що се отнася до разглеждането на оплакванията и до мотивите на националните съдилища Съдът отбелязва, че те е следвало да се произнесат по правното основание за освобождаването на жалбоподателя и по евентуални фактори в подкрепа на преценката на работодателя, че той има връзки с незаконна структура. Приели са, че „прекратяването на трудовия договор се основава на валидна причина“, но и са уточнили, че то се основава на чл. 4, § 1 g) от Декрета-закон № 667. Съдът отбелязва и становището на правителството, че спорната мярка се е основавала на „валидна причина“ съгласно чл. 18 от КТ. Според тази разпоредба „валидната причина“ е свързана с „компетентността или поведението на служителя (...) или с изискванията на предприятието или на работата“. Съдът установява, че нито едно такова

съображение не е изложено от националните съдилища, които не са се и позовали на посочената разпоредба, дори и имплицитно. Всъщност те са се задоволили да разгледат въпроса дали решението е било взето от компетентен орган и дали е имало правно основание за издаване на акта. Изобщо не са обсъдили нито правния режим на прекратяване на трудовия договор по „валидна причина“, нито въпроса дали работодателят е разполагал с доказателства за такава причина за освобождаване, т.е. твърдените връзки на жалбоподателя с незаконна структура, и по-конкретно дали освобождаването му на това основание е било оправдано от поведението му или друг относим факт или сведение. Освен това от решенията на съдилищата не личи те да са разгледали внимателно доводите на жалбоподателя. Основали са се изключително на направената от работодателя преценка и са се въздържали да потърсят или проверят фактическата ѝ база и сами да преценят фактор, който би могъл да е решаващ за произнасянето им. Несъмнено Конституционният съд би могъл да изиграе първостепенна роля за защита на национално ниво на правото на справедлив съдебен процес, на което се е позовал жалбоподателят, и да поправи посочените нарушения, както показват две негови скорошни решения по подобни казуси. Като е постановил кратко решение за недопустимост обаче, той въобще не е анализирал фактическите и правни въпроси, за които се касае в случая. По изложените съображения Съдът приема, че заключенията в постановените решения не свидетелстват съдилищата да са разгледали задълбочено и сериозно доводите на жалбоподателя, да са обсъдили представените от него доказателства и да са мотивирали надлежно отхвърлянето на защитната му теза. Това го е поставило в очевидно по-неблагоприятно положение от насрещната страна.

150-151. В заключение Съдът намира, че националните съдилища, макар теоретично да са разполагали с пълната власт да решат спора между жалбоподателя и администрацията, са се отказали от правомощията си да разгледат всички относими към него фактически и правни въпроси, както изисква чл. 6, § 1 (*mutatis mutandis*, цитирното *Terra Woningen B.V.*, § 54, *I.D. c. Bulgarie*,

№ 43578/98, § 50, и *Fazliyski c. Bulgarie*, № 40908/05, § 59). Изводът на Съда е, че в действителност жалбоподателят не е бил изслушан от националните съдилища, които не са осигурили правото му на справедлив съдебен процес по смисъла на чл. 6, § 1 от Конвенцията. За да достигне до този извод Съдът взема предвид по-специално факта, че те не са разгледали задълбочено и сериозно неговите доводи и не са мотивирали отхвърлянето им.

152-153. Що се отнася до чл. 15 от Конвенцията, Съдът отново подчертава, че Декретът-закон № 667 не е налагал никакво ограничение на съдебния контрол върху прекратяването на трудовите договори на засегнатите лица. Освен това Съдът е на мнение, че дори и в условията на извънредно положение основният принцип за върховенство на правото трябва да бъде водещ. „Би било несъвместимо с върховенството на закона в едно демократично общество и с принципа в основата на чл. 6, § 1 от Конвенцията – че трябва да съществува възможност гражданските претенции да бъдат отнесени пред съдия за ефективно съдебно разглеждане – държавата да може, без резерви или без контрол от страна на органите по Конвенцията, да изключва от компетентността на съдилищата цяла серия граждански искове или да освобождава от отговорност големи групи или категории лица (*mutatis mutandis*, *Fayed c. Royaume-Uni*, 21.09.1994 г., § 65). Следователно, с оглед на тежестта на последиците за гарантираните от Конвенцията права на засегнатите лица, ако приет при извънредно положение законодателен декрет, като този в случая, не съдържа ясна и изрична формулировка, изключваща възможността за съдебен контрол върху предприетите за изпълнението му мерки, той винаги трябва да бъде разбран като позволяващ на съдилищата на държавата ответник да упражняват достатъчен контрол, за да се избегне произвол (*mutatis mutandis*, *Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland* [GC], no. 5809/08, § 146). При тези обстоятелства направената от Турция дерогация не може да оправдае неспазването на изискванията за справедлив съдебен процес. Ето защо е налице нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията.“

Твърдяното нарушение на чл. 8 от Конвенцията

154. Жалбоподателят твърди, че уволнението му поради връзки с терористична организация, с което е бил означен като „терорист“ и „предател“, представлява третиране в нарушение на чл. 3 от Конвенцията. Съдът намира, че следва да се произнесе по това оплакване от гледна точка на чл. 8.

155-166. Правителството прави възражение за недопустимост на оплакването, тъй като жалбоподателят не го е повдигнал надлежно пред Конституционния съд (КС), т.е. не е изчерпал вътрешноправните средства за защита. Съдът припомня, че по ред дела е приел тези средства за изчерпани, въпреки обявяването на съответните конституционни жалби за недопустими, като е счел оплакванията за повдигнати по същество пред конституционните съдилища (напр. *Gäfgen c. Allemagne* [GC], № 22978/05, § 144, виж и *Uhl c. Allemagne* (déc.), № 64387/01, *Storck c. Allemagne* (déc.), № 61603/00, и *Schwarzenberger c. Allemagne*, № 75737/01, § 31). До обратното заключение е стигал например когато конституционната жалба е била приета за недопустима поради процесуална грешка на жалбоподателя (*Jalloh c. Allemagne* (déc.), № 54810/00). В настоящия случай, макар да не се е позовал изрично на чл. 8 от Конвенцията или на съответстващата му конституционна разпоредба, жалбоподателят се е оплакал пред националните съдилища от накърняването на доброто му име и трайните последици за него и за семейството му. КС не се е произнесъл по тези последици, въпреки че са били изложени подробно пред него, макар и на плоскостта на правото на труд и презумпцията за невиновност. Според Съда жалбоподателят е почерпил от националното право доводи, които по същество се равняват на оплакване за нарушение на правото, гарантирано от чл. 8 на Конвенцията, и по този начин е дал на КС възможност да разгледа въпроса и да избегне или поправи твърдените нарушения, каквато е целта на чл. 35, § 1 от Конвенцията (*Marić c. Croatie*, № 50132/12, § 53). Ето защо Съдът отхвърля възражението.

167-170. Правителството поддържа също така, че оплакването е несъвместимо *ratione materiae* с чл. 8, който бил неприложим в случая. Първо, твърдението на жалбоподателя за сериозно отражение на мярката върху личния му живот било неподкрепено. Второ, съгласно възприетите по делото *Denisov* (цитирано по-горе) критерии тя въобще нямала такова отражение, доколкото не ставало въпрос за наложена санкция, а за последица от договорни отношения. Освен това жалбоподателят не можел да се ползва от защитата на чл. 8, след като се е замесил доброволно в дейност, свързана с терористични организации, макар и тя да не представлява престъпление. Жалбоподателят оспорва, като подчертава, че е бил стигматизиран, макар и срещу него да не е било предприето наказателно преследване, както и че е останал безработен.

171-178. Съдът напомня, че от чл. 8 не произтича общо право на наемане на работа или на подновяване на срочен трудов договор (*Fernández Martínez v. Spain* [GC], по. 56030/07, § 109), но той е имал случай да разгледа приложимостта му в трудовата сфера. Понятието за „личен живот“ е широко и няма принципно основание да се тълкува като изключващо професионалната дейност (*Bigaeva c. Grèce*, n° 26713/05, § 23, и *Oleksandr Volkov c. Ukraine*, n° 21722/11, § 165-167). Налагането на ограничения върху професионалния живот на дадено лице може да попадне в обхвата на чл. 8, когато те се отразяват на начина, по който лицето изгражда социалната си идентичност, като развива отношения с други хора (*Özpinar v. Turkey*, по. 20999/04, §§ 43-48). Съдът е разглеждал дела, свързани с военни, които се връщат към граждански живот (*Smith et Grady c. Royaume-Uni*, n°s 33985/96, 33986/96), с освобождаване от длъжност на магистрати (цитираните *Özpinar* и *Oleksandr Volkov*, и *Kulykov et autres c. Ukraine*, n°s 5114/09 и др.) или смяна на длъжността в рамките на държавната служба (*Sodan c. Turquie*, n° 18650/05). В други дела се е произнасял по случаи на ограничения за заемане на държавна служба (*Naidin c. Roumanie*, n° 38162/07) или загубили работата си лица, които не са държавни служители (*Obst c. Allemagne*, n° 425/03, цитираното *Fernández Martínez*, *Şahin Kuş c. Turquie*, n° 33160/04, и *Bărbulescu c. Roumanie* [GC],

n° 61496/08), както и случаи, свързани с ограничения на достъпа до някои професии в частния сектор (цитираните *Sidabras et Džiautas* и *Bigaeva*, също и *Campagnano c. Italie*, n° 77955/01). По всички такива дела Съдът прилага понятието „личен живот“, като използва два различни подхода: а) идентифициране на въпрос, свързан с „личния живот“, като основание за възникването на правния спор (подход, базиран на основанието) и б) извеждане на въпрос, свързан с „личния живот“, от последиците на спорните мерки за лицето (подход, базиран на последиците) (цитираното *Denisov*, § 102). Когато първият подход не доведе до заключение за приложимост на чл. 8, е необходим анализ на последиците, но Съдът може да намери за подходящо да използва двата подхода комбинирано (цитираното *Fernández Martínez*, §§ 110-112). Той ще приеме чл. 8 за приложим само ако последиците са много сериозни и засягат личния живот особено чувствително (цитираното *Denisov*, § 116). Съдът напомня също така, че правото на защита на доброто име е охранено от чл. 8 (*Axel Springer AG c. Allemagne* [GC], n° 39954/08, § 83, и *Polanco Torres et Movilla Polanco c. Espagne*, n° 34147/06, § 40), но той влиза в действие само когато посегателството върху репутацията на дадено лице е достигнало определена степен на тежест и е било осъществено по начин, който му пречи да се ползва от правото си на зачитане на личния живот. Важно е да се отбележи обаче, че никой не може да се позове на чл. 8, ако накърняването на репутацията му е предвидима последица от негови собствени действия, като извършването на престъпление (напр. цитираното *Sidabras et Džiautas*, § 49). Този по-широк принцип следва да се прилага не само за престъпления, но и за други правонарушения, които ангажират правната отговорност на извършителя и водят до предвидими негативни последици върху „личния живот“.

179-189. На базата на критериите по цитираното дело *Denisov* Съдът пристъпва към преценка дали в спора в настоящия случай, който се отнася към трудовата сфера, се поставя въпрос, свързан с „личния живот“ – било предвид основанието за прекратяване на трудовия договор, било с оглед на последиците за личния живот на

жалбоподателя, до които е довело това прекратяване. Изрично посоченият от работодателя мотив за прекратяване на договора не се отнася до справянето на жалбоподателя с работата му. Според Съда основанието за уволнение по чл. 4 от Декрета-закон № 667 е в състояние да засегне дълбоко служителя, което означава, че би могло да достига степената на тежест, достатъчна за приложимостта на чл. 8 от Конвенцията, освен ако се установи, че мярката е била предвидима последица от действията на самото засегнато лице (*Denisov*, § 98). Прекратяването на разследването срещу жалбоподателя и други лица сочи, че не е имало достатъчно доказателства за предприемане на наказателно преследване. Съдът е готов да приеме, че независимо от това работодателят е могъл да представи пред националните съдилища данни или доказателства, годни да обосноват твърдените връзки на жалбоподателя с незаконна структура, и така да обясни причината за разрива в отношенията на доверие между него и служителя му. Както отбелязва и правителството, дисциплинарното производство, което е независимо както по своите предпоставки, така и в процедурно отношение, не е било пряка последица от наказателното производство (виж, *mutatis mutandis*, *Moulet c. France* (déc.), № 27521/04). В тази връзка Съдът счита за важни изводите на Венецианската комисия, която приема, че „връзката, необходима за да се обоснове временно отстраняване (или дори освобождаване от длъжност), може да не е толкова силна, колкото връзката, която се изисква за да бъде дадено лице окачествено като „член“ на престъпна организация“ (т. 130). Съдът отбелязва обаче, че националните съдилища въобще не са се позовали на разследването, нито има данни то или съдебното производство по трудовия спор да са дали на властите възможността да се сдобият с данни или доказателства в подкрепа на основанието за прекратяването на трудовия договор. Изводът е, че няма никакви доказателства, въз основа на които да се заключи, че прекратяването е било предвидима последица от действията на самия жалбоподател. Съдът отбелязва, че по-нататък трябва да установи въз основа на доказателствата и подкрепените твърдения на жалбоподателя, дали спорната мярка е

имала тежки негативни последици за отделните аспекти на личния му живот (*Denisov*, § 120), и пристъпва към последователното им разглеждане. Първо, по отношение на „тесния кръг“ на жалбоподателя трябва да се прецени дали е било нарушено неговото и на семейството му материално благосъстояние. В тази насока Съдът намира за достатъчно да посочи, че той е загубил работата си, т.е. източника си на доходи. Второ, относно възможността на жалбоподателя да създава и поддържа отношения с другите Съдът отбелязва, че съгласно чл. 4, § 2 от Декрета-закон № 667 лицата, освободени от длъжност на основание чл. 4, § 1, повече не могат да бъдат назначавани на държавна служба, нито такива функции да им бъдат възлагани пряко или непряко. С оглед на това Съдът отдава тежест на твърдението на жалбоподателя, че е бил стигматизиран и поспециално, че въпреки високата си квалификация е останал безработен и че работодателите не са се осмелявали да му предложат работа поради уволнението му на основание този декрет-закон. И трето, що се отнася до доброто му име, основанието за уволнението – съществуващи връзки с незаконна структура – несъмнено е имало тежки последици за неговата професионална и обществена репутация. С оглед на изложеното Съдът стига до заключение, че мярката е имала тежки негативни последици за личния живот на жалбоподателя и е преминала изисквания за прилагане на чл. 8 праг, поради което той е приложим в случая.

190-199. По съществуващото на оплакването жалбоподателят посочва, че е бил уволнен поради твърдяната му връзка с терористична организация, на основание чл. 4 § 1 г) от Декрета-закон № 667. Освен това, в резултат на издадените впоследствие указания, някои лица, уволнени на същото основание, получили преразглеждане на въпроса и били възстановени на работа, докато неговите молби останали без последствие. Правителството счита, че не е осъществена намеса в правото на личен живот на жалбоподателя, а ако Съдът прецени, че е осъществена, поддържа, че тя е отговаряла на изискванията на чл. 8, § 2. Мерките, предприети в хода на извънредното положение, били съчетани с достатъчно гаранции – защита по административен и

съдебен ред. Договорът бил прекратен по предвидената в Декрета-закон № 667 процедура, без провеждане на предварителна проверка и без възможност за жалбоподателя да представи аргументи в своя защита, но в някои случаи чл. 25 II от КТ давал такова право на работодателя дори и при нормални обстоятелства. Нищо не пречело на жалбоподателя да потърси работа в частния или публичния сектор.

200-203. По въпроса дали делото трябва да се разгледа в светлината на негативните или на позитивните задължения на държавата Съдът отбелязва, че спорната мярка може да се окачестви като задължение за Агенцията, произтичащо от Декрета-закон № 667, който е излизал далеч извън правната рамка, регулираща трудовия договор на жалбоподателя (виж, *mutatis mutandis*, цитираното *Fernández Martínez*, § 115). Ето защо уволнението на жалбоподателя, основано на предполагаемата му връзка с незаконна организация, може да се счита за намеса в правото му на личен живот (виж, *mutatis mutandis*, *Vogt v. Germany*, 26.09.1995 г., § 44, и цитираното *Oleksandr Volkov*, § 165). По въпроса доколко мярката може да представлява нарушение на позитивните задължения на държавата по Конвенцията Съдът припомня, че границите между позитивните и негативните задължения по чл. 8 не се поддават на точно определение, но приложимите принципи са сходни (цитираното *Fernández Martínez*, § 114). Тъй като при всички положения спорното уволнение е представлявало намеса, то би било оправдано само ако са изпълнени условията, посочени в чл. 8, § 2.

204-209. По отношение на първото от тях – законността на намесата, правителството поддържа, че тя е била предвидена в чл. 4, §1 g) от Декрета-закон № 667 и чл. 18 от КТ – текстове предвидими и достъпни. Съдът напомня, че изразът „предвидени в закона“ по смисъла на чл. 8, § 2 от Конвенцията не само изисква оспорваната мярка да е имала основание във вътрешното право, но се отнася и за качеството на закона – той трябва да е достъпен за засегнатото лице, което следва и да е в състояние да предвиди последиците му, както и трябва да съответства на изискванията на върховенството на правото. В случая е безспорно,

че твърдяната намеса е имала правно основание в чл. 4, §1 g) от Декрета-закон № 667. Посоченият от правителството чл. 18 от КТ не е споменат в решенията на националните съдилища. Остава въпросът дали законовата база изпълнява изискванията за достъпност и предвидимост. Съдът напомня, че изискваното ниво на прецизност на националното законодателство зависи в голяма степен от разглеждания текст, правната област, към която той принадлежи, и качеството на неговите адресати. Освен това една правна разпоредба не нарушава изискването, което налага понятието „предвидени в закона“, само поради факта, че може да бъде тълкувана по повече от един начин. Накрая, тълкуването и прилагането на националното законодателство е задача на първо място на националните власти (цитираното *Vogt*, § 48). В случая термините, употребени в чл. 4, § 1 g) от Декрета-закон за формите на свързаност с незаконна структура, са общи. Правителството не сочи никакви критерии за дефинирането им. Освен това Съдът съобразява становището на Венецианската комисия за необходимостта от предвидимост на критериите, използвани за да се преценят връзките на дадено лице с незаконна структура. Той счита обаче, че когато става въпрос за правилата за поведение на работещите на държавна служба по трудово правоотношение, при оценката на прецизността на закона трябва да се прилага разумен подход, защото е обективно необходимо деянията, представляващи несъвместимо с държавната служба поведение, да бъдат формулирани по общ начин. В противен случай съществува риск текстът да е непълен и да се налага неговото постоянно ревизиране с оглед на многобройните нови обстоятелства, които биха могли да се явят в практиката. Правна норма, която определя дадено нарушение чрез изброяване на конкретни форми на поведение, като същевременно е предназначена да се прилага общо и в неограничен брой случаи, не гарантира сама по себе си предвидимостта на закона. Следва да бъдат установени и изследвани и други фактори, които влияят на качеството на нормата и на достатъчната правна защита срещу произвол (*mutatis mutandis*, цитираното *Oleksandr Volkov*, § 178). В тази връзка Съдът припомня, че наличието на точна и последователна тълкувателна съдебна

практика би позволило да се направи извод, че нормата е предвидима що се отнася до последиците ѝ (*ibidem*, § 179). Съдът отбелязва, че основаните на чл. 4, § 1 g) от Декрета-закон № 667 мерки са били обект на съдебен контрол, както и че делото на жалбоподателя е от първите, по които е била приложена въпросната разпоредба. Следователно върху националния съд е падала тежестта да осигури правна защита срещу произвол, предвид значението на тълкуването за предвидимостта на правните норми. С оглед на свързаните с извънредното положение обстоятелства, както и на факта, че националният съд е бил компетентен да упражни пълен контрол върху мерките, предприети в приложение на чл. 4, § 1 g), Съдът е склонен да изходи от хипотезата, че разглежданата намеса е била предвидена в закона.

210. Страните не спорят, че намесата е преследвала легитимни цели по смисъла на чл. 8, § 2 от Конвенцията, а именно защита на националната сигурност и предотвратяване на безредици или престъпления.

211-214. По въпроса дали тя е била необходима в едно демократично общество Съдът напомня, че чл. 8 има за основна цел да осигури защита срещу произволна намеса при упражняването на гарантираните от него права. Става въпрос за класическо негативно задължение на държавата. Преценката дали спорните мерки са били „необходими в едно демократично общество“ налага да се установи, в светлината на делото като цяло, дали изложените в тяхна подкрепа съображения са били относими и достатъчни и дали мерките са били пропорционални на преследваните законни цели (*Z c. Finlande*, 25.02.1997 г., § 94). По принцип държавите имат легитимен интерес да регулират държавната служба. Демократичната държава е в правото си да изисква от своите служители лоялност към конституционните принципи, върху които тя се основава (цитираното *Vogt*, § 59). Осигурените на засегнатите лица процедурни гаранции са особено важни, за да се прецени дали при определяне на законовата рамка държавата отговорник е останала в границите на своята свобода на преценка. По-специално Съдът трябва да установи дали процесът по

вземане на решението за съответните мерки е бил справедлив и съобразен с гарантираните от чл. 8 интереси (напр. *Connors c. Royaume-Uni*, n° 66746/01, § 83).

216. Съдът отбелязва, че въз основа на тези принципи ще упражни контрол в две насоки: 1) дали процесът по вземане на решение, довел до уволнението на жалбоподателя, е бил съпътстван от гаранции срещу произвол и 2) дали жалбоподателят е разполагал с процедурни гаранции и по-конкретно с достъп до адекватен съдебен контрол, и дали властите са действали усърдно и своевременно. В тази връзка Съдът ще съобрази изводите си по чл. 6 от Конвенцията.

217-222. Съдът установява, че процесът по вземане на решението за прекратяване на трудовия договор е бил много повърхностен. Работодателят не е уточнил дейностите, които биха могли да оправдаят преценката му, че жалбоподателят има връзка с нелегална структура. Съдът обаче държи сметка за трудностите, пред които е била изправена Република Турция след опита за държавен преврат от 15 юли 2016 г. (*Alparslan Altan c. Turquie*, n° 12778/17, § 137). Съгласен е с доводите на правителството, че задължението на държавните служители за лоялност е приложимо *mutatis mutandis* в конкретния случай, с оглед функциите на агенциите по развитие. В тази връзка препраща към изводите, които е направил в светлината на чл. 6 от Конвенцията. С оглед на изложеното и в съответствие с тези изводи, Съдът е склонен да приеме, че опростената процедура за уволнение, установена с Декрета-закон № 667, би могла да се смята за оправдана от гледна точка на много специфичните обстоятелства след опита за държавен преврат и като се има пред вид, че мерките са подлежали на съдебен контрол.

223-228. Що се отнася до съдебния контрол върху спорната мярка Съдът напомня принципа, че всяко лице, спрямо което се предприемат свързани с националната сигурност мерки, трябва да има гаранции срещу произволното им прилагане (*Al Nashif c. Bulgarie*, n° 50963/99, §§ 123-124). Становището на компетентните органи по въпроса кое представлява заплаха за националната сигурност има значителна

тежест, но независимо от това националните съдилища трябва да са в състояние да реагират в случаите, когато използването на понятието „заплаха за националната сигурност“ няма никаква разумна обосновка с оглед на фактите или разкрива произволна интерпретация (*mutatis mutandis*, цитираното *Al Nashif*, § 124). Дори когато са налице обстоятелства, свързани с националната сигурност, принципите за законност и правова държава изискват всякакви мерки, свързани с основните права на човека, да бъдат предмет на някаква форма на състезателно производство пред независим орган с компетентност да разгледа мотивите за осъществената намеса и относимите доказателства. Ако е невъзможно ефективно оспорване на изтъкнатите от властите съображения, свързани с националната сигурност, полицията или други държавни органи биха могли произволно да нарушават защитени от Конвенцията права (*mutatis mutandis*, цитираното *Al-Nashif*, §§ 123-124). В случая националните съдилища не са установили конкретните основания за прекратяването на трудовия договор на жалбоподателя. Следователно съдебният контрол върху приложената спрямо него мярка не е бил адекватен.

229. С оглед на всичко изложено Съдът стига до извода, че жалбоподателят не се е ползвал от минималната изисквана от чл. 8 степен на защита срещу произволна намеса. Освен това, по мотивите, изложени в §§ 152-153 по-горе във връзка чл. 6, Съдът счита, че оспорваната от жалбоподателя мярка не е била строго в пределите на изискванията на извънредното положение. Следователно е налице нарушение на чл. 8 от Конвенцията.

Твърденията за други нарушения на Конвенцията

230-234. Съдът приема оплакването по чл. 7 от Конвенцията за несъвместимо *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията, тъй като срещу жалбоподателя не е било повдигнато наказателно обвинение. Оплакването по чл. 13 от Конвенцията Съдът обявява за допустимо, но припомня, че чл. 6 е *lex specialis* по отношение на чл. 13, чиито изисквания се включват в по-строгите изисквания на чл. 6 (напр. *Vaka c. Hongrie* [GC], n° 20261/12, § 181). С оглед на

изводите си по чл. 6, § 1 от Конвенцията по-горе, Съдът счита, че оплакването по чл. 13 не повдига различен въпрос (цитираното *Oleksandr Volkov*, § 189). Оплакванията по чл. 17 и 18 от Конвенцията Съдът намира за явно необосновани.

6. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ И НА СЪВЕСТИТА И РЕЛИГИЯТА

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Националните съдилища не са изпълнили процедурното си задължение по чл. 10 от Конвенцията да установят преди всичко дали речите, за които жалбоподателят е обвинен и задържан под стража, се обхващат от конституционно установения принцип за наказателна неотговорност на парламентаристите за изказванията, които правят в това си качество. Освен това намесата при упражняването от жалбоподателя на свободата му на изразяване не е била „предвидена от закона“, тъй като не е отговаряла на изискването за качество на закона.

Решение на Голямото отделение по делото [Selahattin Demirtaş v. Turkey](#) (no. 2) (no. 14305/17)

Виж по-долу в раздел [„Други права“](#).

- ДЕЛА НА СЕС

Член 26, § 2, ал. 1, б. в) от Регламент (ЕО) № 1099/2009 на Съвета от 24 септември 2009 г. относно защитата на животните по време на умъртвяване във връзка с чл. 13 ДФЕС и чл. 10, § 1 от Хартата на основните права на Европейския съюз трябва да се тълкува в смисъл, че допуска правна уредба на държава членка, която изисква при обредното клане да се извършва обратимо зашеметяване, което не може да доведе до смъртта на животното.

Решение на СЕС (голям състав) по [дело C-336/19](#)

7. ЗАЩИТА НА СОБСТВЕНОСТТА

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

В нарушение на чл. 1 от Протокол № 1, при прилагането на правилата относно разноските в производството, в което Върховният административен съд е отхвърлил подаденото от сдружението жалбоподател искане за отмяна на влязло в сила решение и го е осъдил да възстанови на противната страна 12 000 лева от заплатеното от нея адвокатско възнаграждение в размер на 24 000 лева, той не е преценил в достатъчна степен конкретните обстоятелства, и по-специално значителния размер на това възнаграждение и факта, че с оглед на сложността на производството и обема на адвокатската работа присъдената за една инстанция сума не е изглеждала разумна. Като е било осъдено за заплати тази сума, без да са изложени достатъчни и релевантни съображения, за да се осигури тя да е действително справедлива и оправдана, както изисква националният закон, ВАС не е постигнал справедлив баланс между засегнатите интереси и сдружението жалбоподател е понесло индивидуално и прекомерно бреме.

Решение по делото [National Movement Ekoglasnost v. Bulgaria \(no. 31678/17\)](#)

8. ДРУГИ ПРАВА

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Както и по други подобни дела срещу България (*Gutsanovi c. Bulgarie*, n° 34529/10, § 234, *Slavov et autres c. Bulgarie*, n° 58500/10, §§ 161-163, *Stoyanov et autres c. Bulgarie*, n° 55388/10, §§ 152-153, *Govedarski c. Bulgarie*, n° 34957/12, § 94), Съдът установява нарушение на чл. 13 във връзка с чл. 8 от Конвенцията, тъй като искът по ЗОДОВ не е ефективно вътрешноправно средство за защита по оплакването за проведено в противоречие с чл. 8 претърсване. Правителството не е доказало тезата си, че искът по чл. 45 от ЗЗД представлява такова средство при обстоятелствата в случая.

Решение по делото [Dermanski c. Bulgarie \(n° 61322/10\)](#)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Съдът се произнася за първи път по основано на чл. 3 от Протокол № 1 оплакване относно последиците на задържането на депутат за упражняването на мандата му. Взаимозависимостта на правата по чл. 10 от Конвенцията и чл. 3 от Протокол № 1 е особено изразена при задържане на депутати за изразяване на политически мнения. Ако задържането не е съвместимо с изисква-

нията на чл. 10 от Конвенцията, то е в нарушение и на чл. 3 от Протокол № 1. Освен това то е оправдано само когато са обсъдени други, по-леки мерки и е установено, че са недостатъчни, и трябва да бъде колкото е възможно по-кратко.

Депутатският имунитет гарантира надлежното функциониране на парламента. Поради това националните съдилища са задължени най-напред да проверят дали съответният негов член не се ползва с имунитет за действията, за които е обвинен. В случая те не са разгледали този довод на жалбоподателя относно речите му, с което са нарушили процедурните си задължения по чл. 3 от Протокол № 1. Не са претеглили конкуриращите се интереси и не са преценили дали твърдяното престъпление не е пряко свързано с политическата му дейност.

Решение на Голямото отделение по делото [Selahattin Demirtaş v. Turkey \(no. 2\) \(no. 14305/17\)](#)

Фактите: Жалбоподателят е кюрдски политик, съпредседател на лявата прокюрдска Демократична народна партия (HDP) между 2014 и 2018 г. и депутат в турския парламент от 2007 г. до 2018 г.

След офанзивата на Ислямска държава в Ирак и Леванта в сирийския град Кобани

през 2014 г. и затварянето от турските власти на границата в посока Сирия, за да попречат на прокюрдски доброволци да се включат в избухналите там сблъсъци между ИДИЛ и свързани с Кюрдската работническа партия (РКК) сили, на 6 октомври с.г. HDP направила три публикации чрез официалния си акаунт в *Twitter*, призовавайки хората да се присъединят към протестите по улиците и да предприемат действия срещу агресията в Кобани. В протестите се стигнало до прояви на насилие между различни групи и намеса на силите на реда. Загинали 50 души и стотици били ранени. В изявления на 7 и 9 октомври жалбоподателят подчертал, че се противопоставя на използването на насилие по време на демонстрациите и че партията му е готова да сътрудничи с правителството, но то трябва първо да открие провокаторите на насилието.

Поредицата терористични атаки и сблъсъци със силите на реда след парламентарните избори през юни 2015 г., на които за първи път HDP преминала прага за представителство в парламента и станала втора опозиционна политическа сила в него, а Партията на справедливостта и развитието (АКР) загубила мнозинството си, довели до фактическия край на инициирания процес за намиране на постоянно мирно разрешение на кюрдския въпрос (известен като „процесът по разрешаване“). В произнесена на 28 юли реч президентът Ердоган заявил, че лидерите на HDP ще трябва да „платят цената“ за терористичните актове. От своя страна жалбоподателят изнесъл речи по различни поводи, в които насърчавал „самоуправлението“ на кюрдите и съпротивата срещу турското правителство.

След провала на преговорите за формиране на коалиционно правителство и проведените през ноември 2015 г. нови избори, на които HDP спечелила 10,76 % от гласовете, а АКР си върнала мнозинството в парламента, президентът Ердоган окачествил изявленията на жалбоподателя като „престъпления срещу Конституцията“ и призовал за конституционно изменение, което да реши принципно въпроса с имунитета на всички депутати, призовавали хората на улицата и свързани с терористични организации. С прието на 20 май 2016 г. изменение на Конституцията в нея била включена вре-

менна разпоредаба, премахваща с обратна сила депутатския имунитет, предвиден в чл. 83, ал. 2 от Конституцията (наказателна неприкосновеност), във всички случаи, в които искания за снемането му са били внесени в парламента преди тази дата. Изменението засегнало 154 депутати. Оспорването му било отхвърлено от Конституционния съд (КС) и то влязло в сила на 8 юни 2016 г.

На 4 ноември с.г. жалбоподателят бил арестуван и по искане на прокуратурата магистратският съд наредил предварителното му задържане по подозрения за връзки с въоръжена терористична организация. Всичките му възражения срещу предварителното задържане били отхвърлени. През януари 2017 г. срещу него бил внесен обвинителен акт за множество престъпления, включително формиране или ръководене на въоръжена терористична организация, разпространение на терористична пропаганда и подбуждане към омраза и враждебност. В периода 2016 – 2019 г. националните съдилища разгледали задържането му повече от 60 пъти, като неизменно го продължавали. С решение от 21 декември 2017 г. КС отхвърлил индивидуалната му конституционна жалба. Приел за недопустими като явно необосновани направените от него оплаквания, че предварителното му задържане е незаконно и че е в нарушение на свободата му на изразяване и на конституционното му право да бъде избран и да осъществява политическа дейност.

На 2 септември 2019 г. наказателният съд, като взел предвид, че жалбоподателят вече е изложил защитата си по делото, разпоредил освобождаването му. По искане на прокуратурата обаче той бил задържан отново по друго наказателно производство, също относно събитията от 6 – 8 октомври 2014 г.

С решение от 9 юни 2020 г. КС се произнесъл по пет нови подадени от г-н Демирташ конституционни жалби, които съединил за общо разглеждане. Установил нарушение на конституционната разпоредаба, съответстваща на чл. 5, § 3 от Конвенцията, като приел, че при продължаването на задържането на жалбоподателя съдилищата не са взели под внимание, че с оглед на

статуса му на член на парламента, съпредседател на политическа партия и кандидат в президентските избори продължителността на предварителното му задържане представлява и прекомерно ограничение на правото му да се кандидатира на избори и да осъществява политическа дейност, поради което решенията им не съдържат релевантни и достатъчни съображения и е налице нарушение на конституционното му право на свобода и сигурност. Присъдил му обезщетение за неимуществени вреди. Останалите му оплаквания или обявил за недопустими (в т.ч. основаните на чл. 5, § 1 и § 4 от Конвенцията), или приел, че не е необходимо да разгледа отделно (в т.ч. основаните на чл. 18 от Конвенцията и чл. 3 от Протокол № 1). Отбелязал, че предварителното му задържане по другото наказателно производство е предмет на все още са висяща негова конституционна жалба. Така решението не е оказало влияние върху личното му положение.

Междувременно, на 7 септември 2018 г., жалбоподателят бил осъден на лишаване от свобода в друго наказателно производство. На 4 декември 2018 г. присъдата била потвърдена от апелативния съд и започнало изпълнението на наказанието.

Към момента на постановяване на настоящото решение все още не е била постановена присъда в наказателното производство, за което се отнася жалбата.

Решението:

Предмет на делото пред Голямото отделение

167-170. Съдът напомня, че предметът и обхватът на делото пред Голямото отделение се определят от решението на отделението⁴ по допустимостта на жалбата, поради което на разглеждане по настоящото дело подлежат оплакванията на жалбоподателя на основание чл. 5, § 1 (че липсва обосновано подозрение за извършено престъпление), чл. 5, § 3, чл. 5, § 4 (че КС не се е произнесъл в кратък срок), чл. 10 и чл.

18 във връзка с чл. 5 от Конвенцията, както и чл. 3 от Протокол № 1 (във връзка с правото на кандидатиране в парламентарни избори и на политическа дейност като народен представител).

Предварителни възражения на правителството

171-190. Първо, правителството твърди, че делото е предмет на „друга процедура на международно разглеждане или решаване на спорове“ по смисъла на чл. 35, § 2(b) от Конвенцията – процедурата, установена от Интерпарламентарния съюз (UIP), пред чийто Комитет по правата на човека на парламентаристите („Комитетът на UIP“) НДР е подала оплакване от името на жалбоподателя и на още 54 депутати от партията, представлява такава процедура. Според правителството отделението е отхвърлило това му възражение, като се е позовало на решението по допустимостта по делото *Lukanov v. Bulgaria* (no. 21915/93, решение на Комисията от 12.01.1995 г.), без да съобрази последващата промяна на правния статус на UIP. Жалбоподателят не се съгласява и твърди, че докладите на UIP се изготвят в отговор на оплаквания на депутати, но не разглеждат индивидуалните им случаи и не представляват решения, които могат да поправят ефективно твърдените нарушения, а обща политическа констатация по поставения проблем, насочена към упражняване на политически натиск върху правителството. Съдът отбелязва, че по настоящото дело му се налага за първи път след цитираното решение по делото *Луканов* да прецени дали процедурата по жалбата, подадена до Комитета на UIP, може да се счита за „друга процедура на международно разглеждане или решаване на спорове“ по смисъла на чл. 35, § 2(b) от Конвенцията. По делото *Луканов* Комисията приема, че терминът „друга процедура“ се отнася до съдебни или квазисъдебни производства, подобни на установените от Конвенцията, и че терминът „международно разглеждане или решаване на спорове“ обозначава институции и процедури, създадени от държавите, и следователно изключва неправителствените

⁴ Решение на Второ отделение на Съда от 20 ноември 2018 г. Делото е отнесено до Голямото отделение

съгласно чл. 43 от Конвенцията по искане и на двете страни.

организации. Дори и да се приеме, че статусът на UIP е променен впоследствие, Съдът намира, че в случая не се налага да се произнесе в това отношение, а следва да се фокусира върху въпроса дали процедурата пред Комитета на UIP е подобна по характеристиките и потенциалните си резултати на процедурата за разглеждане на индивидуални жалби по Конвенцията, като прецени естеството ѝ въз основа на критериите, установени по делото *Greek Federation of Bank Employee Unions v. Greece* ((dec.), no. 72808/10, §§ 32-45): да е публична и международна; институцията и членовете ѝ да са независими и безпристрастни, както изисква чл. 6 от Конвенцията; да осигурява състезателност на производството; страните да бъдат информирани за взетите мерки и решения и да участват в процедурата, например с писмени становища; решенията да са публични и мотивирани. Също така, съответният орган трябва да е оправомощен да установява отговорността на държавата съгласно правния инструмент, на който се основава проверката му, и да предоставя подходящо поправяне на твърдяното нарушение, годно да доведе до прекратяването му. Освен това Съдът смята, че изискването за съдебно или квазисъдебно производство, подобно на това по Конвенцията, предполага проверката, осъществявана от съответната институция, да е ясно дефинирана по обхват и да е ограничена до определени права и стандарти въз основа на правен инструмент или „рамка“, с които държавите са я оправомощили да разглежда и да взема решение по насочени срещу тях оплаквания. Съдът отбелязва, че ролята на Комитета на UIP не е да решава правни спорове между дадено лице и дадена държава въз основа на такъв правен инструмент. Съгласно неговите Правила и практики, целта му е да защитава човешките права на парламентаристи, а не да проверява спазването на задълженията на държавата съгласно конкретен правен инструмент. Следователно не може да се приеме, че той предлага съдебна или квазисъдебна процедура, подобна на установената от Конвенцията, поради което Съдът отхвърля възражението.

191-194. По второто възражение на правителството – че жалбоподателят е

сезирал Съда едва три месеца след като е подал конституционната си жалба, когато производството по нея е било все още висящо, и следователно не е изчерпал вътрешноправните средства за защита – Съдът напомня, че спазването на изискването за изчерпване обикновено се преценява към датата, на която жалбата е подадена в Съда. Практиката му обаче позволява последният етап на конкретно правно средство за защита да се достигне след подаване на жалбата, но преди произнасянето по допустимостта ѝ (напр. *A.M. v. France*, no. 12148/18, § 66), както е станало в случая. Ето защо и това възражение на правителството се отхвърля.

195-201. Третото възражение е за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита по оплакванията, направени на основание чл. 5, § 3 и чл. 18 от Конвенцията и чл. 3 от Протокол № 1. Правителството твърди, че жалбоподателят не ги е повдигнал в първата си жалба до КС, а в следващите си жалби, по които при това КС все още не се е произнесъл. Жалбоподателят поддържа, че е изчерпал вътрешноправните средства за защита. Съдът отбелязва, че съгласно правило 55 от неговия правилник правителството е следвало – и нищо не му е пречело – да направи това възражение в писменото си становище пред отделението, което се е произнесло по допустимостта и по съществото на жалбата повече от 11 месеца след решението на КС. То не може да го повдига едва на този етап от производството.

202-214. Четвъртото възражение е, че жалбоподателят не е изчерпал вътрешноправно средство за защита по отношение на оплакванията си, основани на чл. 5, §§ 1 и 3 от Конвенцията, тъй като не се е възползвал от предвидената от НПК възможност всеки, който е бил незаконно арестуван или несправедливо задържан, да предяви иск за обезщетение. Правителството твърди, че тъй като предварителното задържане на жалбоподателя е приключило с осъждането му в друго наказателно производство, той е могъл и е трябвало да предяви такъв иск. Жалбоподателят поддържа, че все още е задържан за целите по чл. 5, § 1 (с) от Конвенцията и този иск не може да доведе до прекратяване на предварителното му задържане, в каквото

смисъл се е произнесло и отделението. Освен това поддържа, че с посоченото средство не може да се постигне установяване, че е бил лишен от свободата си произволно. Съдът отново подчертава, че съгласно чл. 35, § 1 от Конвенцията, той може да разгледа жалбата само след изчерпване на онези вътрешни средства за защита, които се отнасят до твърдените нарушения и са разполагаеми и достатъчни. Правителството, което се позовава на неизчерпване, трябва да го убеди, че соченото средство за защита е било ефективно и разполагаемо на теория и на практика към съответния момент, т.е. достъпно, годно да поправи нарушенията, от които се оплаква жалбоподателят, и предлагащо разумни изгледи за успех. Средството за защита по отношение на законността на все още продължаващо лишаване от свобода трябва да осигурява изгледи за освобождаване, за да е ефективно (*Mustafa Avci v. Turkey*, no. 39322/12, § 60). С други думи, средство за защита, което не предоставя възможност за освобождаване, не може да се разглежда като ефективно за целите на чл. 5 от Конвенцията, докато лишаването от свобода продължава. Съдът потвърждава практиката си, че превантивните и компенсаторните средства за защита трябва да съществуват заедно (*mutatis mutandis*, *Ulemek v. Croatia*, no. 21613/16, §§ 72-74). Положението може да е различно, когато лишаването от свобода е преустановено. От решенията по многото такива дела, които Съдът е разгледал (напр. *Kolevi v. Bulgaria* (dec.), no. 1108/02; *Rahmani and Dineva v. Bulgaria*, no. 20116/08, § 66; *Dolenec v. Croatia*, no. 25282/06, § 184) се вижда, че когато жалбоподателят се оплаква от задържане в нарушение на вътрешното право и задържането е приключило, компенсаторен иск, който може да доведе до установяване на твърдяното нарушение и присъждане на обезщетение, по принцип е ефективно средство за защита и трябва да бъде предявен, ако практическата му ефективност е доказана убедително. В посочените случаи Съдът е проверявал внимателно дали незаконността или неправилността на лишаването от свобода са били признати на национално ниво. В цитираното *Rahmani and Dineva* (§ 68) например националните съдилища изрично са потвърдили, че

задържането е било в нарушение както на вътрешното право, така и на чл. 5, § 1(f) от Конвенцията. В цитираното *Kolevi* висшестоящ съд е установил, че задържането на жалбоподателя е било незаконно от самото начало. В настоящия случай обаче нито един съд, пред който жалбоподателят е повдигнал оплакване относно законността на задържането му, не е признал изрично или мълчаливо, че то е незаконно или неправилно. Исканията му за освобождаване са били неизменно отхвърляни. В светлината на решенията на тези съдилища и особено на КС, който е приел задържането на жалбоподателя за съобразно с Конституцията, Съдът намира, че соченото от правителството компенсаторно средство за защита е било обречено на неуспех. Той е приемал, че искът за обезщетение по НПК е подходящо средство за защита единствено по отношение на продължителността на задържането (*Demir v. Turkey* (dec.), no. 51770/07, *Lütfiye Zengin and Others v. Turkey*, no. 36443/06). Този иск обаче не може да се счита за ефективно средство за защита по отношение на твърдяната в настоящия случай липса на основателно подозрение, че жалбоподателят е извършил престъпление, и липса на релевантни и достатъчни съображения, които да оправдават предварителното задържане за целите на чл. 5, §§ 1 и 3 от Конвенцията. Ето защо Съдът отхвърля и това възражение.

215-223. Петото възражение на правителството е, че жалбоподателят е изгубил статуса си на жертва на нарушение на Конвенцията, след като КС е признал в решението си от 9 юни 2020 г., че правото му на свобода и сигурност съгласно турската конституция е нарушено и след като му е присъдено подходящо и достатъчно обезщетение. Жалбоподателят оспорва. Съдът отбелязва, че предварителното задържане на жалбоподателя, което е предмет на настоящата жалба, вече е приключило и следва да се прецени, първо, дали властите са признали, поне по същество, че е извършено нарушение на защитено от Конвенцията право, и второ, дали предоставената обезвреда е подходяща и достатъчна. КС не е установил нарушение на правата по чл. 5, §§ 1 и 4, чл. 10 и чл. 18 от Конвенцията и чл. 3 от Протокол № 1. Що се отнася до чл. 5, § 3 жалбоподателят твърди

пред Съда, че съдебните решения за първоначалното му задържане и за неговото продължаване не са съдържали никакви мотиви, освен цитиране на предвидените от закона основания. КС е приел, че мотивите за продължаване на задържането не са достатъчни, но не е установил, че първоначалното решение за задържане е в нарушение на чл. 5, § 3 от Конвенцията или на Конституцията, т.е. не е признал твърдяното нарушение. Съдът напомня практиката си, че изискването оправомощеното да изпълнява съдебни функции длъжностно лице да изложи релевантни и достатъчни съображения за задържането – освен наличието на обосновано подозрение – се прилага още от момента на първото решение за предварително задържане, „своевременно“ след ареста (*Buzadji v. the Republic of Moldova* ([GC], no. 23755/07, § 102). С оглед на изложеното жалбоподателят може да твърди, че е жертва на нарушение на чл. 5, § 3, независимо от решението на КС.

Твърдяното нарушение на чл. 10 от Конвенцията

224-229. Според жалбоподателя задържането му и повдигнатите му обвинения представляват намеса в неговото право на свобода на изразяване, тъй като причина за тях са политическите му изказвания, макар че не могат да се разглеждат като призив за насилие или като реч на омразата. Относно законността на намесата поддържа, че конституционното изменение, разпоредбите на НК и особено законодателството за борба с тероризма, въз основа на което е обвинен и задържан, не отговарят на изискванията за „качество на закона“. Твърди, че намесата не е преследвала законна цел, а е представлявала наказание за критичните му мнения, и че не е била необходима в едно демократично общество, тъй като фактът, че някои групи са използвали насилие, не оправдава ограничаването на легитимните искания, както и критиката на използваните от държавата методи за борба с тероризма не означава терористична пропаганда.

230-234. Правителството прави възражение, че жалбоподателят не може да се смята за жертва на нарушение на чл. 10, тъй като не е бил възпрепятстван да изразява мненията си и не е получавал присъда за изразяването им.

В случай че Съдът приеме неговото задържане за намеса в свободата му на изразяване, правителството поддържа, че тя е била предвидена от закона и е преследвала легитимна цел, а по въпроса дали е била необходима в едно демократично общество – че заключението на съдилищата относно вероятността изявленията на жалбоподателя да са изострили сериозните безредици в Югоизточна Турция е било обосновано. Освен това, с оглед на съдържанието им, по настоящото дело не ставало дума за принос към политическия дебат, а за подбуждане и насърчаване на насилието от въоръжена терористична организация.

235-239. Становища са представили и допуснатите да участват трети страни. Комисарят по правата на човека към Съвета на Европа посочва, че случаят се вписва в по-широкия модел на репресии срещу критични към официалната турска политика групи и че много членове на парламентарната група на HDP са били задържани по обвинения, свързани с тероризма, заради законното упражняване на правото на свобода на изразяване. Критикува отнемането на парламентарния имунитет извън стандартната процедура, предвидена в Конституцията, и посочва, че изменението е било окачествено от Венецианската комисия като злоупотреба с процедурата за конституционно изменение. Обръща внимание, че то е засегнало почти всички депутати от HDP, срещу които прокуратурата е проявила изключителна активност да образува наказателни производства, главно определяйки изказванията им като терористична пропаганда, подбуждане на омраза и обида на президента, което създава впечатление, че тези производства са били опорочени от самото начало и са имали за цел да заглушат гласовете им като парламентаристи. UIP подчертава значението на свободата на словото на парламентаристите и критикува наказателното производство, образувано срещу членове на парламентарната група на HDP, някои от които са били задържани за извършване на мирни и законни политически дейности, свързани по-специално със ситуацията в Югоизточна Турция. Неправителствените организации (НПО) *Article 19* и *Human Rights Watch* смятат, че съгласно практиката на Съда предварителното задържане на политици от опозицията

попада в сферата на защита на чл. 10 от Конвенцията и на държавата е оставена особено тясна свобода на преценка, тъй като в случай на намеса в свободата им на изразяване става въпрос за самата същност на демокрацията.

240-241. Голямото отделение обявява за допустимо това оплакване, по което отделението не е намерило за необходимо да се произнесе отделно. Поради тясната връзка на повдигнатия от правителството въпрос доколко жалбоподателят има статуса на жертва на нарушение на чл. 10 с въпросите по същество, пристъпва към едновременното им разглеждане.

242-245. Съдът отново подчертава важността на свободата на изразяване за членовете на парламента, тъй като става въпрос за политическо слово в същинския смисъл на понятието. „В това отношение не може да има съмнение, че парламентарното слово се ползва с повишена степен на защита (*Karácsony and Others v. Hungary* [GC], nos. 42461/13, 44357/13, § 138). По-специално, правилото за парламентарния имунитет свидетелства за тази висока степен, особено когато защитава парламентарната опозиция.“ Свободата на парламентарния дебат не е неограничена и регулирането ѝ може да е необходимо, за да се предотвратят например преки или непреки призови към насилие (пак там, § 140), но при проверката дали свободата на изразяване е останала гарантирана, контролът на Съда в този контекст трябва да бъде по-строг (*Pastörs v. Germany*, № 55225/14, § 38).

246-248. Съдът отбелязва, че съгласно мотивите към проекта за изменение на турската конституция, по време на най-мощната кампания срещу тероризма в историята на Турция някои депутати го подкрепяли морално в речите си преди или след избирането им, с което предизвиквали обществено възмущение. Поради това Съдът намира, че целта е била ограничаване на тяхното политическо слово, и счита за неоспоримо, че комбинацията от всички предприети по отношение на жалбоподателя мерки – снемането на парламентарния му имунитет с конституционното изменение, първоначалното му и продължаващо задържане под стража и наказателното произ-

водство срещу него – основаващи се почти изключително на неговите политически речи, представляват намеса в упражняването на правото му на свобода на изразяване съгласно чл. 10 от Конвенцията. Поради това Съдът отхвърля възражението за статуса му на жертва.

249-254. Що се отнася до законността на намесата Съдът напомня, че освен да има основание в националния закон, всяка мярка трябва да бъде съвместима с върховенството на правото. В противоречие с този принцип би било предоставената на властите дискреция да се изразява в неограничена власт, затова законът трябва да определя нейния обхват и начина на упражняването ѝ, така че да предоставя на индивида адекватна защита срещу произволна намеса (напр. *Navalnyy v. Russia* ([GC], nos. 29580/12 и др., § 115). Освен това изразът „предвидени от закона“ се отнася за качеството на този закон, който трябва да е достъпен и последиците от прилагането му да са предвидими. Правната норма не може да бъде приета за „закон“ по смисъла чл. 10, § 2 от Конвенцията, ако не е формулирана достатъчно точно, за да позволи на лицата, за които се отнася, да регулират поведението си. Обхватът на понятието за предвидимост зависи в значителна степен от съдържанието на съответния правен инструмент, областта която е предназначен да уреди, и броя и статуса на лицата, към които е насочен. Изискването за качество на закона обаче предполага националната правна уредба да е достатъчно предвидима, за да дава на хората адекватни указания при какви обстоятелства и условия властите имат право на прибегнат до мерки, засягащи правата, гарантирани им от Конвенцията (напр. *Fernández Martínez v. Spain* [GC], no. 56030/07, § 117).

255-263. Съдът отбелязва, че спорният въпрос по настоящото дело е дали относимите вътрешноправни разпоредби, както са тълкувани и приложени в случая, са били предвидими към момента, в който жалбоподателят е произнесъл речите, довели до наказателното му преследване. Той пристъпва първо към разглеждане на изменението на конституционната разпоредба относно парламентарния имунитет. Отбелязва, че внесеният изменение засяга само неприкосновеността на народните

представители (чл. 83, ал. 2 от Конституцията), а не и неотговорността им за техните гласувания и за мненията им, изказани в парламента или повторени или разпространени извън него (чл. 83, ал. 1 от Конституцията), която е абсолютна, не допуска изключения, не позволява никакви мерки по разследване и продължава да защитава депутатите дори след края на мандата им. Жалбоподателят поддържа, че речите, за които е преследван наказателно, са подобни на тези, които е държал в рамките на парламентарната си дейност, и следователно са защитени съгласно чл. 83, ал. 1 от турската конституция. „По този въпрос Съдът намира, че националните власти, и по-специално съдилищата, са имали задачата да установят преди всичко дали речите, за които жалбоподателят е обвинен и задържан под стража, се обхващат от правилото за парламентарната неотговорност, установено в чл. 83, ал. 1 от Конституцията. В тази връзка Съдът подчертава отново, че националните власти имат процедурното задължение да упражнят съдебен контрол, за да предотвратят злоупотребата с власт (цитираното *Karácsony and Others*, §§ 133-136 и препратките там).“ Според правителството жалбоподателят не е поддържал пред националните съдилища, че речите, за които е преследван, са защитени. Съдът отбелязва обаче, че от самото начало на предварителното му задържане той се е основавал на чл. 83, ал. 1 в оплакванията си срещу задържането и в исканията си за освобождаване. Поискал е от наказателния съд да разгледа парламентарните му речи и да ги сравни с тези, за които е обвинен, както и да назначи експерт, който да даде заключение дали са защитени от чл. 83, ал. 1. Това обаче не е било сторено. За Съда е впечатляващо, че никой прокурор или съд, в т.ч. КС, не е разгледал въпроса дали спорните речи са защитени по силата на парламентарната неотговорност и не е обсъдил довода на жалбоподателя, че са подобни на речите, които е държал в рамките на парламентарната си дейност, въпреки правдоподобността на този довод и въпреки гаранцията, предвидена в чл. 83, ал. 1 от Конституцията.

264-270. Освен това, дори да се приеме, че спорните речи не са били обхванати от

защитата на тази разпоредба, Съдът счита, че конституционното изменение от 20 май 2016 г. само по себе си повдига въпрос по отношение на предвидимостта. В редакцията си преди това изменение чл. 83, ал. 2 от Конституцията е предвиждал парламентарна неприкосновеност с две изключения, никое от които няма отношение към случая на жалбоподателя, така че компетентните органи е трябвало да поискат снемане на имунитета му. Турската конституция предвижда процедурни гаранции при разглеждането на такива искания, от които засегнатите от изменението народни представители са били лишени. Съдът намира, че така създаденото положение е било непредвидимо за тях. Освен това той споделя виждането на Венецианската комисия, че това е изменение *ad hoc* и *ad homines*, което е безпрецедентно в конституционната традиция на Турция. Както се вижда от мотивите към него, то е насочено изрично към конкретни изявления на членове на парламента, по-специално от опозицията. В тази връзка Съдът вече е приемал, че закони, насочени срещу конкретни лица, противоречат на върховенството на правото (*Baka v. Hungary* [GC], по. 20261/12, § 117). След приемането на изменението парламентът е продължил да прилага установения в Конституцията режим на имунитета, като в същото време той е станал неприложим въз основа на обща и обективна формулировка за определени негови членове, чието идентифициране е било възможно. В този контекст Съдът изцяло споделя ясният извод на Венецианската комисия, че това е „злоупотреба с процедурата за изменение на Конституцията“. Той счита, че с оглед на турската парламентарна практика и традиция никой член на парламента не е могъл да очаква разумно, че по време на мандата му ще бъде въведена такава процедура, с което е подкопана свободата на изразяване на депутатите. „С оглед на формулировката на първите две алинеи на чл. 83 от Конституцията и тълкуването им – или по-скоро липсата на такова – от националните съдилища, Съдът намира, че намесата при упражняването от жалбоподателя на свободата му на изразяване не е била „предвидена от закона“, тъй като не е отговаряла на изискването за предвидимост, доколкото жалбоподателят е могъл легитимно да

очаква, че когато защитава политическо гледище ще се ползва от установената конституционна правна рамка, предоставяща защитата на имунитета за политическото слово, както и конституционни процедурни гаранции.“

271-274. Що се отнася до разпоредбите на НК относно свързаните с тероризъм престъпления, Съдът отбелязва, че в решението на магистратския съд за предварително задържане на жалбоподателя не е посочено ясно на точно кои от твърдените от прокуратурата и идентифицирани от самия съд престъпления, за които е заподозрян, се основава задържането му. Тази неяснота е засилена допълнително от решенията за продължаване на задържането, в някои от които са посочени различни престъпления, за които е задържан. След внасянето на обвинителния акт наказателните съдилища са постановявали продължаване на задържането му, без да споменават престъпленията, позовавайки се просто на всички доказателства срещу него. Според Съда във всеки случай е ясно, че предварителното задържане на жалбоподателя е разпоредено и продължавано въз основа на неговите речи, за престъпления, свързани с тероризма, и по-специално формиране или ръководене на въоръжена терористична организация и членуване в такава организация.

275-280. Съдът има предвид трудностите, свързани с предотвратяването на тероризма и формулирането на наказателноправните норми за борба с него, които неизменно са донякъде общи в държавите членки. Когато тълкуват закона, националните съдилища трябва да предоставят адекватна защита срещу произволна намеса. По две скорошни дела срещу Турция Съдът е приел, че критиката към властите и публикуването на информация, считана от управляващите за застрашаваща националните интереси, не трябва да води до обвинения в особено тежки престъпления като принадлежност към въоръжена терористична организация или подпомагане на такава, опит за събаряне на правителството или на конституционния ред или терористична пропаганда. Освен това, дори и да са повдигнати такива сериозни обвинения, предварителното задържане трябва да се използва като изключителна крайна мярка, когато се е оказало, че

всички други мерки не са в състояние да осигурят надлежното провеждане на производството (*Mehmet Hasan Altan v. Turkey*, no. 13237/17, § 211, и *Şahin Alpay v. Turkey*, no. 16538/17, § 181). Съдът отбелязва, в съгласие с извода на Венецианската комисия в становището ѝ относно разпоредби на турския НК, че той не дефинира понятията „въоръжена организация“ и „въоръжена група“. Критериите са установени в практиката на Касационния съд. В настоящия случай прокуратурата и съдилищата, в т.ч. КС, са възприели широко тълкуване на приложените наказателноправни норми, което според Съда „не може да бъде оправдано, когато води до приравняване на упражняването на свободата на изразяване с принадлежност към въоръжена терористична организация, формиране или ръководене на такава, при липсата на каквито и да било конкретни доказателства за такава връзка“.

281-282. В заключение, като установява, че намесата в свободата на изразяване на жалбоподателя не съответства на изискването за качество на закона, Съдът намира, че е налице нарушение на чл. 10 от Конвенцията поради липсата на направена преценка по чл. 83, ал. 1 от Конституцията, както и с оглед на конституционното изменение и на тълкуването и прилагането в случая на жалбоподателя на разпоредбите относно свързани с тероризма престъпления. Този извод прави ненужно разглеждането на въпросите дали намесата е преследвала легитимна цел и дали е била „необходима в едно демократично общество“.

Твърдяното нарушение на чл. 5, §§ 1 и 3 Конвенцията

283-284. Жалбоподателят твърди, първо, че не са били налице доказателства, обосноваващи подозрение за извършено престъпление, което да налага задържането му. Той се оплаква също, че съдебните решения, с които е постановено и продължавано неговото задържане, не са съдържали мотиви, освен посочването на предвидените в закона основания за предварително задържане и абстрактни, повтарящи се и формалистични изрази. Правителството оспорва.

285-289. Относно периода, който трябва да се вземе предвид, жалбоподателят посочва, че предварителното му задържане е продължило от 4 ноември 2016 г. до 2 септември 2019 г., когато съдът е разпоредил освобождаването му. Твърди, че въпреки междувременно влязлата в сила присъда по друго наказателно дело, правният му статус не се е променил и лишаването му от свобода все още попада в приложното поле на чл. 5, § 1(с) от Конвенцията. В подкрепа на това изтъква, че съдът е продължил да разглежда периодично предварителното му задържане и в затвора е бил считан за задържан под стража, със съответния режим. Правителството поддържа, че през 2018 г. е започнало изпълнението на наказанието на жалбоподателя, наложено му по другото наказателно дело, и положението му попада в приложното поле на чл. 5, § 1(а).

290-297. Съдът напомня, че периодът, който трябва да се вземе предвид, започва в момента, в който лицето е арестувано (*Tomasi v. France*, 27.08.1992 г., § 83) или му е наложена мярка за неотклонение задържане под стража (*Letellier v. France*, 26.06.1991 г., § 34). В настоящия случай и двете действия са извършени на 4 ноември 2016 г. Този период завършва с освобождаването на задържания или с осъждането му, макар и само на първа инстанция (напр. цитираното *Buzadji*, § 85). Съдът отбелязва, че в настоящия случай предварителното задържане е било продължавано до 2 септември 2019 г. На 7 септември 2018 г. първоинстанционният съд по другото наказателно дело е произнесъл присъда, но не е постановил задържане на жалбоподателя и следователно не е имало причинно-следствена връзка между неговото осъждане и задържането му до 7 декември 2018 г., когато е започнало изпълнението на вече влязлата в сила присъда. До тази дата задържането на жалбоподателя безспорно попада в обхвата на чл. 5, § 1(с). След това той е бил лишен от свободата си в рамките на две отделни наказателни производства и може да се твърди, че са приложими както чл. 5, § 1(а), така и чл. 5, § 1(с). Като се позовава на практиката си в подобни случаи (*Piotr Baranowski v. Poland*, no. 39742/05, §§ 45-46, *Dervishi v. Croatia*, no. 67341/10, §§ 124-25, *Borisenko v. Ukraine*, no. 25725/02,

§§ 41-42), Съдът намира, че от 7 декември 2018 г. е приложим чл. 5, § 1(а), следователно предварителното задържане на жалбоподателя е продължило две години, един месец и три дни.

298-305. Що се отнася до наличието на обосновано подозрение в извършването на престъпление, отделението е приело, че с оглед на степента на фактическа обоснованост, която чл. 5, § 1 от Конвенцията изисква на етапа на подозрението, е имало достатъчно данни, които да убедят един обективен наблюдател, че жалбоподателят може да е извършил поне някои от престъпленията, за които е наказателно преследван, и следователно тази разпоредба не е нарушена. Жалбоподателят твърди, че КС и отделението не са разгледали щателно мотивите на решението за предварителното му задържане. Освен това КС служебно се позовал на нови основания, което противоречало на основните принципи на системата за индивидуална конституционна жалба и на чл. 5, § 1 (с) от Конвенцията, а и посочените в решението му доказателства не подкрепяли наличието на обосновано подозрение. Правителството поддържа, че задачата на Съда е да определи дали по делото, с което е сезиран, са изпълнени условията, предвидени в чл. 5, § 1(с) от Конвенцията, включително преследването на предписаната легитимна цел. В този контекст отбелязва, че Съдът не трябва да замества със собствената си оценка на фактите тази на националните съдилища, които са в по-добра позиция да преценят представените пред тях доказателства.

306-309. Комисарят по правата на човека идентифицира по-общ проблем в решенията на магистратските съдилища, разпореждащи предварително задържане и продължаването му – че в тях често липсва каквото и да било позоваване на надеждни доказателства, пораждащи основателно подозрение, и често се случва задържането да бъде оправдано чрез позоваване на изявления и действия, които очевидно не са свързани с насилие. Според представилите становище НПО много депутати от НДР са били задържани произволно заради политически речи и отделението е понижило стандарта за „обоснованост“, което отваря вратата за оправдаване на такива задържания.

310-321. Съдът отбелязва, че „обосноваността“ на подозрението, на което трябва да се базира задържането, е съществена част от предвидените в чл. 5, § 1(с) гаранции. Наличието на обосновано подозрение предполага да съществуват факти или информация, които биха убедили един обективен наблюдател, че съответното лице може да е извършило престъплението (напр. цитираните *Mehmet Hasan Altan*, § 124, и *Şahin Alpay*, § 103). Член 5, § 1(с) не изисква в момента на ареста разследващите органи да разполагат с доказателства, достатъчни за повдигане на обвинение (напр. *Alparслан Altan v. Turkey*, no. 12778/17, § 127). По правило проблемите с „обосноваността на подозрението“ възникват на нивото на фактите. Тогава въпросът е дали арестът и задържането са се основавали на достатъчно обективни елементи, за да оправдаят „обосновано подозрение“, че съответните факти действително са се осъществили (*Wloch v. Poland*, no. 27785/95, §§ 108-09). В допълнение към тази фактическа страна, за наличието на „обосновано подозрение“ по смисъла на чл. 5, § 1(с) се изисква фактите, на които се прави позоваване, да могат разумно да бъдат приети за попадащи в хипотезата на разпоредба от наказателния закон. Така „обосновано подозрение“ очевидно не може да има, ако посочените факти или действия не са съставлявали престъпление към момента на осъществяването или извършването им (напр. *Kandzhov v. Bulgaria*, no. 68294/01, § 57). Освен това самите твърдени престъпления не трябва да представляват действия в упражнението на права по Конвенцията (*Kavala v. Turkey*, no. 28749, § 129). Съгласно постоянната практика на Съда, когато преценява „обосноваността“ на подозрението, той трябва да може да установи дали защитата, предвидена в чл. 5, § 1(с), е гарантирана по същество. Следователно правителството отговорник трябва да представи поне някои факти или информация, които могат да позволят на Съда да приеме, че арестуваното лице е обосновано заподозряно в извършването на твърдяното престъпление. Обосновано подозрение трябва да съществува в момента на ареста и първоначалното задържане, но в случай на продължаването му трябва да се докаже също така, че то е продължило да съществува и е останало „обосновано“ през

целия период на задържането (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*, no. 15172/13, § 90).

322-323. По делото *Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom* (решение от 30.08.1990 г., § 32) Съдът вече е приел, че с оглед на трудностите, присъщи на разследването на свързани с тероризъм престъпления, „обосноваността“ на подозрението, оправдаващо предварително задържане, невинаги може да се преценява на базата на същите стандарти, които се прилагат спрямо конвенционалната престъпност, но и че нуждите на борбата с тероризма не могат да оправдаят разширяване на понятието „обоснованост“ до степен да се накърни същността на гаранциите по чл. 5, § 1(с). Следователно задачата на Съда по настоящото дело е да установи дали към момента на първоначалното задържане на жалбоподателя са били налични и предоставени за разглеждане на постановилия мярката съд достатъчно доказателства, за да се убеди обективен наблюдател, че той може да е извършил твърдените престъпления.

324-331. Съдът отбелязва, че КС се е позовал на някои доказателства, които не са споменати в решението за предварително задържане от 4 ноември 2016 г. и са били представени пред съдилищата едва след внасянето на обвинителен акт повече от два месеца по-късно. Следователно те могат да имат значение само по въпроса дали обосновано подозрение е продължило да съществува през целия период на задържането. Първоначално предварителното задържане на жалбоподателя е обосновано с туйтовете, публикувани в профила на НДР. Съдът отчита, че публикуването им е станало на фона на заплахата от терористични нападения, която е застрашила националната сигурност, особено след кризата в Сирия, и че призивите към хората да излязат на улицата са създали трудно положение. Намира обаче, че те са останали в рамките на политическото слово, тъй като не могат да се приемат като призив за насилие. Последвалите насилнически действия не могат да се разглеждат като пряка последица от туйтовете и не могат да оправдаят задържането на жалбоподателя във връзка с твърдените престъпления. Магистратският

съд се е позовал и на политически изявления, в които жалбоподателят е изразил своята гледна точка по кюрдския въпрос. Те съдържат остра атака срещу правителствената политика и е възможно да са били приети за обидни от държавата или част от населението. И в тях обаче жалбоподателят не е призовал към използване на насилствени методи и те със сигурност не представляват терористично индоктриниране, възхваляване на извършител на нападение и охулване на жертвите, призив за финансиране на терористични организации или друго подобно поведение (виж напр. *Yavuz and Yaylali v. Turkey*, по. 12606/11, § 51). Те не биха убедили един обективен наблюдател, че жалбоподателят може да е извършил престъпленията, за които е задържан, освен при наличието на други основания и доказателства. Като основание е използвано и участието му в общото събрание на Демократичния обществен конгрес, за което той твърди, че е било законно публично събиране. Правителството не е представило доказателства, оборващи това твърдение, поради което Съдът намира, че участието му в мирно събрание и фактът, че на него е произнесъл реч, също не е в състояние да убеди един обективен наблюдател, че може да е извършил твърдените престъпления. Действията му в това отношение са били свързани с упражняването на правата му по чл. 10 и чл. 11 от Конвенцията. Магистратският съд е приел, че броят на висящите наказателни разследвания по отношение на жалбоподателя за престъпления, свързани с тероризма, дава възможност да се заключи, че има сериозно подозрение, че е извършил престъплението членуване във въоръжена терористична организация. Според Съда неопределено и общо позоваване на други разследвания по никакъв начин не може да се приеме за достатъчно подкрепящо обосноваването на подозрението, на което е трябвало да се базира предварителното задържане на жалбоподателя. В светлината на изложеното Съдът намира, че в това производство не са посочени или представени никакви конкретни факти или информация, пораждащи подозрение, което да оправдава задържането на жалбоподателя, и въпреки това то е приключило с вземането на тази мярка.

332-336. Съдът пристъпва към разглеждане на въпроса дали другите основания, посочени от КС, подкрепят наличието на обосновано подозрение, което да оправдава задържането му от 4 ноември 2016 г. По време на демонстрация на 13 ноември 2012 г. жалбоподателят е заявил, че ще бъде издигната статуя на Абдула Йоджалан. Съдът се съгласява, че широки кръгове от турското население са могли да приемат това за обидно, шокиращо, смущаващо или спорно. То обаче е било казано в специфичния контекст на „процеса по разрешаване“, в който властите са започнали преговори с лидерите на РКК, в т.ч. Абдула Йоджалан, за трайно и мирно разрешаване на кюрдския въпрос. Жалбоподателят твърди, че с изказването си е имал предвид дължимото на ангажираните в този процес признания. Едва след приключването на „процеса по разрешаване“ и повече от четири години след въпросното изказване, властите са приели, че то представлява достатъчно основание за предварителното задържане на жалбоподателя, без да изследват какво е било намерението му. При липсата на други основания и доказателства Съдът не е убеден, че тази реч може да подкрепи обосновано подозрение в извършването на твърдените престъпления. В реч на 21 април 2013 г. жалбоподателят е изразил мнението си за кюрдското движение. Заявил е най-напред, че то е приело войната като война за самозащита, а след това, че успех в съпротивата е възможно да се постигне и с ненасилствени методи. Според Съда това може да се разбира като описание на исторически факти, свързани с кюрдския въпрос, както ги интерпретира жалбоподателят. Действително, от някои споменати от него дати и места може да се приеме, че е описал и първите извършени от РКК терористични атаки. Съдът смята обаче, че и тази реч трябва да се разглежда в контекста на „процеса по разрешаване“, в който турското общество открито е обсъждало корените на кюрдския въпрос. Според Съда разглежданите изявления могат да се приемат по-скоро за оценка на жалбоподателя относно въоръжените сблъсъци в Турция, отколкото за подбуждане към насилие и възхваляване на тероризма. Като цяло те не биха могли да се смятат за способни да насърчат прибягването до насилие или да изострят

проблемите със сигурността в определен регион на Турция. Прокуратурата е обвинила жалбоподателя и че отговаря за политическия клон на незаконна организация, считана за „градското крило“ на РКК. Във връзка с това е представила два документа, иззети при претърсване в дома на друго лице, които показвали, че жалбоподателят е предал писмо по инструкции на РКК. Жалбоподателят обаче твърди, че наказателният съд ги е приел за изфабрикувани, и правителството не е представило доказателства, опровергаващи твърдението му. Според Съда с оглед на съмнението относно автентичността им, тези документи не биха убедили един обективен наблюдател, че е налице обосновано подозрение. Прокурорът е представил и записи на телефонни разговори, които показвали, че жалбоподателят е получил инструкции да участва в събрания в чужбина, включително в Съвета на Европа. Жалбоподателят е оспорил автентичността им и е обяснил, че наказателният съд е отхвърлил всичките му искания тя да бъде проверена. Съдът е наясно с важността на такива доказателства в борбата с организираната престъпност, но когато обвиняем оспорва тяхната автентичност, съдебните органи са длъжни да докажат надеждността им, още повече ако въз основа на тях се продължава предварителното му задържане. В настоящия случай няма данни да са направили опит за проверка. Но дори и да са достоверни, Съдът не може да установи въз основа на материалите по делото дали жалбоподателят се е подчинил на „инструкциите“, нито вижда как участието в програма на Съвета на Европа може да представлява факт, оправдаващ въпросното подозрение и задържането на жалбоподателя няколко години по-късно.

337-340. Съдът припомня изводите си по чл. 10, че настоящият случай потвърждава тенденцията националните съдилища да установяват членуването във въоръжена организация въз основа на много слаби доказателства и че свързаните с тероризъм престъпления, за които става въпрос, както са били тълкувани и приложени в случая, не са били „предвидими“. Според Съда тези съображения са валидни и относно обвинението, свързани с речите на жалбоподателя. Поради изложеното Съдът намира, че в

никое от решенията за първоначалното и продължаваното задържане на жалбоподателя не са посочени доказателства, които да разкриват явна връзка между неговите действия – основно политическите му речи и участието му в законни събрания – и престъпленията, за които е бил задържан. Обвиненията срещу него се основават на факти, които не могат да се считат разумно за престъпно поведение по вътрешното законодателство, но и се отнасят главно за упражняването на правата му по Конвенцията (виж цитираното *Kavala*, § 157). Съдът заключава, че е извършено нарушение на чл. 5, § 1 от Конвенцията поради липсата на обосновано подозрение, че жалбоподателят е извършил престъпление.

341-342. Жалбоподателят се оплаква и от нарушение на чл. 5, § 3 от Конвенцията. Твърди, че продължителността на предварителното му задържане е прекомерна и че съдебните решения, с които то е разпоредено и продължавано, не са мотивирани.

343. Според отделението са съществували доказателства в подкрепа на подозренията срещу жалбоподателя, които могат да обяснят първоначалното му задържане, но продължаването му е в нарушение на чл. 5, § 3, тъй като изложените от националните съдилища съображения не могат да се приемат за „достатъчни“ да оправдаят неговото времетраене.

344-349. Жалбоподателят поддържа, че в нито един от около 60-те съдебни акта, с които е разпоредено и продължавано предварителното му задържане, не е обосновано наличието на риск той да се укрие или да подправи доказателства, нито е обсъдено прилагането на по-леки мерки. Според правителството националните съдилища са изпълнили задължението си да изложат релевантни и достатъчни съображения за предварителното задържане на жалбоподателя и са действали с необходимото усърдие.

350-351. Комисарят по правата на човека не намира съображенията, изложени от националните съдилища като обосновка на предварителното задържане на депутатите от HDP, за „релевантни“ и „достатъчни“. UIP изтъква, че наред с обоснованото

подозрение трябва да са налице и основания като риск от укриване, манипулиране на доказателства, оказване на натиск или извършване на ново престъпление, както и че съдилищата следва да обсъдят най-напред алтернативни на задържането мерки за осигуряване участието на депутатите в наказателното производство.

352-356. Съдът обявява оплакването за допустимо. По съществото му препраща към общите принципи, посочени по делата *Buzadji* (цитирано, §§ 87-91) и *Merabishvili c. Géorgie* ([GC], n° 72508/13, §§ 222-225). Напомня извода, който вече е направил по настоящото дело, че в нито един момент в периода на предварителното задържане на жалбоподателя националните съдилища не са посочили конкретни факти или информация, годни да породят подозрения, които да оправдават това задържане, и следователно не е съществувало обосновано подозрение, че той е извършил престъпление. Тъй като условие *sine qua non* за законосъобразността на продължаващото задържане е все още да е налице обосновано подозрение в извършването на престъпление, Съдът счита, че при липсата на такова подозрение е налице и нарушение на чл. 5, § 3 от Конвенцията, и не се налага да изследва дали властите са изложили релевантни и достатъчни съображения и дали са водили производството с „особено усърдие“.

Твърдяното нарушение на чл. 5, § 4 от Конвенцията

357-365. Жалбоподателят твърди, че правото му по чл. 5, § 4 е нарушено, тъй като КС не е спазил изискването да се произнесе „в кратък срок“, макар че делото му е било считано за приоритетно и натоварването на съда в този период не е било изключително. Правителството се позовава на практиката на Съда в смисъл, че когато първоначалното задържане е постановено в съдебна процедура, предлагаща подходящи гаранции, е допустимо контролът от второинстанционни и конституционни съдилища да отнеме по-дълго време. Изтъква огромното натоварване на КС след опита за държавен преврат и сложността на разглежданите правни въпроси. Според Комисаря по правата на човека продължителността на производството пред КС по жалбите на

задържани под стража членове на парламента е била необосновано голяма.

366-370. Съдът напомня, че по цитираните дела *Mehmet Hasan Altan* (§ 159) и *Şahin Alpay* (§ 131) е приел чл. 5, § 4 за приложим по отношение на производството пред турския КС, и обявява оплакването за допустимо. По съществото му споделя мотивите и изводите на отделението, че макар 13 месеца и четири дни да не са „кратък срок“ при нормални обстоятелства, в случая следва да се отчете, че задържаните могат да искат освобождаване във всеки момент, както и че делото е било едно от първите, в които КС е трябвало да реши сложни правни въпроси във връзка със задържането на депутати след снемането на имунитета им, и че постъплението на дела е било изключително високо след обявяването на извънредното положение. Ето защо не е налице нарушение на чл. 5, § 4 от Конвенцията.

Твърдяното нарушение на чл. 3 от Протокол № 1 към Конвенцията

371-373. По оплакването на жалбоподателя, че със задържането му под стража е нарушена и тази разпоредба, отделението е отбелязало, че той не е бил в състояние да участва в работата на парламента в течение на година, 7 месеца и 20 дни от мандата си. Като се е позовало на заключението си, че националните съдилища не са изложили достатъчни съображения за продължаването на задържането, е приело, че те не са обърнали внимание и на факта, че жалбоподателят е не само народен представител, но и един от лидерите на опозиционна партия, и упражняването на парламентарните му задължения изисква висока степен на защита. Поради това е установило нарушение на чл. 3 от Протокол № 1.

374-379. Жалбоподателят изтъква, че предмет на защита е не само правото на всеки да бъде избран за народен представител, но и правото му да участва в политически дейности в това си качество. Правителството поддържа, че жалбоподателят не може да е жертва на нарушение на чл. 3 от Протокол № 1, защото през време на задържането не е загубил депутатския си статус, имал е възможност да упражнява парламентарната си дейност, например като отправя писмени

въпроси към Министерския съвет, и е получавал заплатата си. Ако Съдът приеме, че е осъществена намеса в правата на жалбоподателя, според правителството тя е оправдана. Комисарят по правата на човека е на мнение, че предварителното задържане на опозиционни парламентаристи е оказало значително отрицателно въздействие върху правото на свободни избори. УП посочва, че предварителното задържане на жалбоподателя го е поставило в невъзможност да изпълнява пълноценно задълженията си като депутат. Според представилите становища НПО предварителното задържане на опозиционни парламентаристи за изразени критични мнения представлява неоправдана намеса при упражняването на правата по чл. 3 от Протокол № 1.

380-381. Съдът намира, че следва да разгледа възражението на правителството относно статуса на жалбоподателя на жертва на нарушение заедно със съществуването на оплакването, и го приема за допустимо.

382-389. Както е подчертано в решенията по делата *Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium* (2.03.1987 г., § 47) и *Lingens v. Austria* (8.07.1986 г., §§ 41 и 42), свободните избори и свободата на изразяване, и по-специално на политически дебат, формират основата на всяка демокрация. Така Конвенцията установява тясна връзка между ефективната политическа демокрация и ефективното функциониране на парламента. Съдът потвърждава, че целта на Конвенцията изисква нейните разпоредби да се тълкуват и прилагат по такъв начин, че да са не теоретични или илюзорни, а практически и ефективни. Гарантираните от чл. 3 на Протокол № 1 права, които са присъщи на понятието за действително демократична система, биха били илюзорни, ако избраните представители и техните гласоподаватели можеха да бъдат произволно лишени от тях във всеки един момент (*Lykourazos v. Greece*, по. 33554/03, § 56). Съдът припомня също, че чл. 3 от Протокол № 1 гарантира на всеки правото да се кандидатира на избори и, ако бъде избран, да осъществява дейност като член на парламента (напр. *Riza and Others v. Bulgaria*, nos. 48555/10, 48377/10, § 141). Той отбелязва, че правилото за парламентарния имунитет е от съществено значение за тази гаранция. Отново подчертава, че охранените

от чл. 3 на Протокол № 1 права не са абсолютни, подлежат на „имплицитни ограничения“ и държавите се ползват с широка свобода на преценка. Понятието за „имплицитни ограничения“ означава, че обичайните проверки за „необходимост“ или „належаща обществена нужда“, които Съдът прави при анализа по членове 8 – 11 от Конвенцията, не се прилагат. Вместо това той преценява, първо, дали е налице произволно третиране или непропорционалност, а след това и дали ограничението е засегнало неоправдано свободното изразяване на мнението на народа при избиране на законодателното тяло (цитираното *Mathieu-Mohin and Clerfayt*, § 52). „[Д]о момента Съдът не е имал случай да се произнесе по основано на чл. 3 от Протокол № 1 оплакване относно последиците на задържането на избран член на парламента за упражняването на мандата му. В този контекст чл. 3 от Протокол № 1 не забранява налагането на свързана с лишаване от свобода мярка на народен представител или кандидат в парламентарни избори. С други думи, налагането на такава мярка не представлява автоматично нарушение на тази разпоредба. Въпреки това, с оглед на значението на правото на свобода и сигурност на членовете на парламента в демократичното общество, националните съдилища трябва да покажат, че упражнявайки свободата си на преценка при първоначалното постановяване и/или продължаването на предварителното задържане са претеглили съответните интереси, и по-специално охранените от чл. 3 на Протокол № 1 интереси на съответното лице, спрямо обществения интерес то да бъде лишено от свободата си, когато това се изисква в наказателно производство. Важен елемент при осъществяването на този баланс е дали обвиненията са на политическа основа (*Uspaskich v. Lithuania*, по. 14737/08, § 94).“

390-398. В случая Съдът намира, че с оглед на отражението на задържането на жалбоподателя върху реалната му парламентарна дейност е налице намеса при упражняването на неговите права по чл. 3 от Протокол № 1, въпреки че е запазил мястото си като депутат. Отхвърля възражението на правителството, че оплакването му е недопустимо поради липса на статус на

жертва. Както е отбелязало отделението, правото на свободни избори не е ограничено до възможността за участие в изборите, а включва и правото на избрания кандидат да осъществява мандата си. Съдът отново подчертава, че правата по чл. 10 от Конвенцията и по чл. 3 от Протокол № 1 са взаимосвързани и взаимно допълващи се. „Тази взаимозависимост е особено изразена в случая на демократично избрани представители, които са задържани за изразяване на политическите си мнения. (...) [К]огато задържането на член на парламента не може да се приеме за съвместимо с изискванията на чл. 10 от Конвенцията, то е в нарушение и на чл. 3 от Протокол № 1.“ Освен това Съдът е приел, че задържането представлява толкова сериозна намеса в упражняването на основните права, че е оправдано само когато са обсъдени други, по-леки мерки и е установено, че те са недостатъчни за защита на личния или обществен интерес, който би могъл да изисква засегнатото лице да бъде задържано (*Stanev v. Bulgaria* [GC], № 36760/06, § 143). Предварителното задържане е временна мярка и трябва да бъде колкото е възможно по-кратко. Това се отнася на още по-силно основание за задържането на народен представител, тъй като парламентът е основен форум за политически дебат, част от който е изпълнението на функциите на членовете му да представляват избирателите, да привличат вниманието към техните проблеми и да защитават интересите им. Съдът намира, че изводите, които е направил по настоящото дело от гледна точка на чл. 10 и чл. 5, § 1 от Конвенцията, са релевантни и при преценката по чл. 3 от Протокол № 1. Отново подчертава, че парламентарният имунитет е привилегия не на отделните народни представители, а на парламента като институция, за да се гарантира надлежното му функциониране. Поради това националните съдилища са задължени най-напред да проверят дали съответният член на парламента не се ползва с имунитет за действията, за които е обвинен. В настоящия случай обаче те не са разгледали довода на жалбоподателя, че спорните речи за защитени от чл. 83 от турската конституция, и така не са спазили процедурните си задължения по чл. 3 от Протокол № 1. Освен това при лишаването на член на парламента от свободата му националните

съдилища, постановили тази мярка, са задължени да покажат, че са претеглили конкуриращите се интереси. Като част от това претегляне, те трябва да защитят свободата на съответния депутат да изразява политически мнения, и по-специално да следят твърдяното престъпление да не е пряко свързано с политическата му дейност. В този контекст правните системи на държавите членки трябва да осигуряват средство за защита, което да позволява задържан под стража член на парламента да оспори ефективно тази мярка и оплакванията му да бъдат разгледани по същество. В настоящия случай обаче правителството не е доказало компетентните съдилища да са претеглили засегнатите интереси от гледна точка на чл. 3 от Протокол № 1, когато са се произнасяли по законосъобразността на първоначалното предварително задържане на жалбоподателя и на продължаването му. По изложените съображения Съдът стига до извод, че макар и жалбоподателят да е запазил своя статус на народен представител през целия си мандат, фактът, че на практика е било невъзможно да участва в дейностите на парламента поради предварителното му задържане, представлява неоправдана намеса в свободното изразяване на мнението на народа и в неговото право да бъде избран и да заседава в парламента. Поради това Съдът заключава, че предварителното задържане на жалбоподателя е несъвместимо със самата същност на правото му съгласно чл. 3 от Протокол № 1 да бъде избран и да участва в парламента. Следователно е налице нарушение на тази разпоредба.

Твърдяното нарушение на чл. 18 от Конвенцията

399-402. Като се позовава на чл. 18, жалбоподателят твърди, че целта на предварителното му задържане всъщност е била да заглуши отправяната от него критика към властите. Правителството оспорва. Съдът намира, че става въпрос за основен аспект на случая, с който той не се е занимал при произнасянето си по разгледаните по-горе оплаквания, и следва да го направи отделно. Тъй като правителството не е било уведомено за основаното на чл. 18 във връзка с чл. 10 от Конвенцията оплакване на жалбоподателя и поради това на страните не са

поставени конкретни въпроси по него, Съдът може да разгледа оплакването само на основание чл. 18 във връзка с чл. 5 от Конвенцията.

403. Отделението се е позовало на заключенията си по чл. 5, § 3 от Конвенцията и чл. 3 от Протокол № 1 и е съобразило социо-политическия контекст, за да приеме, че продължаващото задържане на жалбоподателя е преследвало и политическа цел, както и че тази непризната цел е била доминираща.

404-419. Жалбоподателят поддържа, че както решението, с което първоначално е постановено предварителното му задържане, така и всички решения за продължаването му са преследвали скритата цел да го накажат за острата му критика срещу правителствената политика и президента и да го принудят да мълчи, както и да му попречат да се бори срещу въвеждането на новата конституционна система. Дори решението от 2 септември 2019 г. за освобождаването му било политическо, тъй като било прието малко преди заседанието на Съда по настоящото дело, само два дни след което отново му била взета същата мярка в рамките на отделно наказателно производство, отнасящо се за същите събития. Според правителството, въпреки че предварителното задържане на жалбоподателя е извършено на фона на политическо напрежение между НДР и управляващата партия, неговите твърдения са недоказани. Правителството изтъква, че нарушение на чл. 18 може да се установи само при прекрачването на един много висок праг. Според него отделението се е основало изключително на политическия контекст и заключението му е в разрез с решението на Съда по делото *Merabishvili*. Комисарят по правата на човека се позовава на заключенията на редица международни структури, в т.ч. Венецианската комисия, и смята, че отстояването на свободата на изразяване понастоящем е още по-трудно в резултат на подчертаното ерозиране на независимостта и безпристрастността на съдебната власт в Турция и че в момента законодателството и наказателното производство се използват за заглушаване на дисидентски гласове не само сред парламентаристите. Представилите

становища НПО са на мнение, че правителството е използвало законните опасения, породени от опита за преврат през 2016 г., за да удвои и без това значителните си мерки срещу човешките права, наред с другото чрез задържане на несъгласните под стража.

420-422. Съдът обявява оплакването за допустимо и напомня, че общите принципи относно тълкуването и прилагането на чл. 18 от Конвенцията са установени в цитираното решение по делото *Merabishvili* (§§ 287-317) и впоследствие са потвърдени по делото *Navalnyy v. Russia* [GC], nos. 29580/12 и др., §§ 164-65).

423-433. Съдът отбелязва, че констатацията за нарушение на чл. 5, § 1 не е достатъчна сама по себе си, за да се заключи, че чл. 18 от Конвенцията също е бил нарушен, и той трябва да провери дали при липсата на „обосновано подозрение“ може да се идентифицира друга цел по смисъла на чл. 18. Според Съда в светлината на заключенията на Комисаря по правата на човека, Венецианската комисия и *Amnesty International* и становищата на третите страни по делото един обективен наблюдател би могъл да заподозре наличието на политическа цел. Наказателното преследване или задържането на политици обаче, дори и да е предприето по време на изборна кампания или референдум, не сочи автоматично, че преследваната цел е била ограничаване на политическия дебат (цитираното *Merabishvili*, § 323). В тази връзка Съдът отбелязва, че жалбоподателят е бил обект на разследвания и преди 2014 г., но броят им се е увеличил след приключването на „процеса по разрешаване“ и речите на президента, в които той е заявил например, че лидерите на НДР „трябва да заплатят цената“. В резултат на конституционното изменение 55 от 59-те депутати от тази партия са се оказали със снет имунитет, 14 от които, в т.ч. двамата ѝ съпредседатели, са били задържани под стража. Това изменение е засегнало само народни представители от опозиционните партии. Задържани са били и голям брой водещи фигури и избрани кметове от НДР – според редица международни наблюдатели поради политическите им изказвания. При това положение Съдът придава значителна тежест на споменатите по-горе заключения и становища и намира, че решенията за

задържане на жалбоподателя и за продължаването му съвсем не са били изолиран случай. Времето на задържането му, съвпадащо с ключовите кампании по референдума от 2017 г. и президентските избори от 2018 г., е допълнителен фактор, който трябва да се вземе предвид от гледна точка на чл. 18. В този контекст Съдът отбелязва, първо, че жалбоподателят се е противопоставял твърдо на предложенията на президента Ердоган за президентска система и че те са били предмет на значителни разногласия между лидерите на АКР и HDP. По време на дебатите в турската общественост относно тази конституционна реформа – навярно една от най-важните след обявяването на Република Турция през 1923 г., жалбоподателят е бил задържан под стража в нарушение на чл. 5, §§ 1 и 3 и чл. 10 от Конвенцията и чл. 3 от Протокол № 1. Според Съда това несъмнено му е попречило да допринесе ефективно за кампанията срещу въвеждането на президентска система в Турция. От затвора жалбоподателят е трябвало да проведе и кампанията си за президентските избори през 2018 г., на които се е кандидирал. Това го е поставило в по-трудно положение от другите кандидати, които изглежда са се възползвали от факта, че той не е на свобода. Съдът отбелязва и обстоятелствата около задържането на жалбоподателя по друго наказателно производство веднага след освобождаването му и направеното непосредствено след това изявление на президента за пресата, в което го е нарекъл „убиец“ и е казал, че следи въпроса и че „пускане“ на двамата съпредседатели на HDP не може да бъде позволено. Според Съда това говори, че грижата на властите е била не толкова жалбоподателят да понесе отговорност за твърдени действия отпреди пет години, колкото да остане задържан, за да не може да извършва политическата си дейност.

434-438. Съдът взема предвид и че съгласно становище № 875 от 2017 г. на Венецианската комисия относно независимостта на съдебната власт в светлината на проектираната конституционна реформа, предложеният начин на формиране на кадровия ѝ орган е „крайно проблематичен“. Също така становищата на международни наблюдатели и на Комисаря по правата на човека показват, че напрегнатата политическа

обстановка в Турция в последните години е създава условия за повлияване на някои решения на националните съдилища, особено по време на извънредното положение, когато са били освободени от длъжност стотици съдии, по-специално във връзка с процеси срещу дисиденти. Според Съда изтъкнатите от правителството факти, че жалбоподателят е оправдан в три водени срещу него наказателни процеса, че му е присъдено обезщетение и че част от задържаните депутати от HDP вече са на свобода, могат да означават, че с правната система на ответната държава не е било злоупотребявано систематично и че съдебните органи не са действали постоянно недобросъвестно и в крещящо противоречие с Конвенцията във всички случаи на дисиденти. Той обаче не вижда как тези факти могат да повлияят на решението му относно предварителното задържане на жалбоподателя при обстоятелствата по настоящото дело. Според Съда съгласуващите се изводи от изложените обстоятелства подкрепят аргумента, че съдебните власти са реагирали сурово на поведението на жалбоподателя и на други депутати и избрани кметове от HDP, както и по-общо на изразяването на несъгласие. Първоначалното постановяване и продължаването на задържането на жалбоподателя не само са лишили хиляди избиратели от представителство в парламента, но и са изпратили опасно послание до цялото население, ограничавайки значително свободния демократичен дебат. Посочените фактори позволяват на Съда да заключи, че заявените от властите цели на това задържане са били само прикритие за една непризната политическа цел, което безспорно е сериозно за демокрацията. С оглед на изложеното Съдът намира за установено извън разумно съмнение, че задържането на жалбоподателя, особено по време на ключовите кампании по референдума и президентските избори, е преследвало скритата цел да задуши плурализма и да ограничи свободата на политически дебат, която е в самата сърцевина на понятието за демократично общество. Съдът стига до заключението, че е налице нарушение на чл. 18 от Конвенцията във връзка с чл. 5.

По чл. 46 от Конвенцията

439-454. Съдът се позовава на решенията си по дела, по които естеството на установеното нарушение е такова, че не оставя реална възможност за избор на мерките за поправянето му, и намира, че продължаването на предварителното задържане на жалбоподателя по настоящото дело на основания, отнасящи се до същия фактически контекст, би довело и до продължаване на нарушението на неговите права, както и до нарушаване на задължението на държавата ответник по чл. 46, § 1 от Конвенцията да се съобрази с решението на Съда. Съответно той счита, че държавата ответник трябва да предприеме всички необходими мерки, за да осигури незабавното освобождаване на жалбоподателя.

Към решението са приложени четири особени мнения на петима от съдиите от състава – частично подкрепящо и частично изразяващо несъгласие на съдия Wojtyczek; частично изразяващо несъгласие на съдия Chanturia; частично изразяващо несъгласие на съдиите Yüksel и Paczolay; частично подкрепящо и частично изразяващо несъгласие на съдия Yüksel.

Задържането на жалбоподателя е преследвало скритата цел да задуши плурализма и да ограничи свободата на политическия дебат, в нарушение на чл. 18 от Конвенцията във връзка с чл. 5.

Решение на Голямото отделение по делото [Selahattin Demirtaş v. Turkey \(no. 2\) \(no. 14305/17\)](#)

Виж по-горе в [същия раздел](#).

По основаното на чл. 7 от Конвенцията оплакване за непредвидимост на наказанието поради липсата на определен в закона максимален размер на глобата Съдът се позовава на

заклучението си, че предмет на разглежданото производство не е било „наказателно обвинение“ по смисъла на чл. 6 и следователно той не е приложим в наказателния си аспект. По съображения за последователност в тълкуването на Конвенцията като цяло, той намира, че глобите, за които се отнасят оплакванията по чл. 7, не представляват „наказание“ по смисъла на тази разпоредба и поради това тя също не е приложима.

Решение на Голямото отделение за недопустимост по делото [Gestur Jónsson and Ragnar Halldór Hall v. Iceland \(no. 68273/14\)](#)

• ДЕЛА НА СЕС

Член 45 ДФЕС и чл. 14, § 4, б. б) от Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 г. относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки, за изменение на Регламент (ЕИО) № 1612/68 и отменяща директиви 64/221/ЕИО, 68/360/ЕИО, 72/194/ЕИО, 73/148/ЕИО, 75/34/ЕИО, 75/35/ЕИО, 90/364/ЕИО, 90/365/ЕИО и 93/96/ЕИО, трябва да се тълкуват в смисъл, че приемащата държава членка е длъжна да предостави разумен срок на гражданин на Съюза — като този срок започва да тече от момента, в който гражданинът на Съюза се регистрира като търсещо работа лице — за да може той да се запознае с подходящите за него предложения за работа и да

вземе необходимите мерки, за да бъде нает на работа.

През този срок приемащата държава членка може да изисква търсещото работа лице да представи доказателства, че търси работа. Едва след изтичането на посочения срок тази държава членка може да изисква търсещото работа лице да докаже не само че продължава да търси работа, но и че има реален шанс да бъде наето на работа.

Решение на СЕС по [дело C-710/19](#)

Член 1, § 1 и чл. 2, б. в) от Директива 2014/41/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 3 април 2014 г. относно Европейска заповед за разследване по наказателноправни въпроси трябва да се тълкуват в смисъл, че понятията „съдебен орган“ и „издаващ орган“ по смисъла на тези разпоредби обхващат прокурора на държава членка или, по-общо, прокуратурата на държава членка, независимо от законоустановеното отношение на подчинение, което евентуално съществува между прокурора или прокуратурата и изпълнителната власт на тази държава членка, и независимо от риска прокурорът или прокуратурата да получават пряко или косвено конкретни разпореждания или указания от тази власт при приемането на решение за издаване на европейска заповед за разследване.

Решение на СЕС (голям състав) по [дело C-584/19](#)

1) Членове 18 ДФЕС и 21 ДФЕС трябва да се тълкуват в смисъл, че се прилагат към положението на гражданин на Европейския съюз, който е гражданин на една държава членка, но пребивава на територията на друга държава членка, до която е отправена молба за екстрадицията му от трета страна, дори когато този гражданин е преместил центъра на своите интереси в тази друга държава членка към момент, в който все още не е имал статут на гражданин на Съюза.

2) Членове 18 ДФЕС и 21 ДФЕС трябва да се тълкуват в смисъл, че когато държавата членка, чийто гражданин е издирваното лице, гражданин на Съюза, по отношение на което от трета страна е отправена молба за екстрадиция до друга държава членка, е уведомена от последната за наличието на молбата за екстрадиция, нито една от тези държави членки не е длъжна да поиска от молещата трета страна да ѝ изпрати копие на наказателното дело, за да може държавата членка, чийто гражданин е лицето, да прецени основанията самата тя да проведе наказателното преследване срещу посоченото лице. При условие че надлежно е уведомила държавата членка, чийто гражданин е същото лице, за наличието на молба за екстрадиция, за всички правни и фактически обстоятелства, които са представени от молещата трета страна в рамките на молбата, и за всяка промяна в положението на издирваното лице, която има отношение към евентуалното издаване срещу него на европейска заповед за арест, замолената държава членка може да екстрадира лицето, без да е длъжна да изчаква изрично решение на държавата членка, чийто гражданин е това лице, с което се отказва издаването на такава

европейска заповед за арест, отнасяща се най-малкото до същите престъпления като посочените в молбата за екстрадиция, когато последната държава членка не е предприела необходимите действия по издаването на такава заповед в разумен срок, който ѝ е определен в тази връзка от замолената държава членка при отчитане на всички обстоятелства по делото.

3) Членове 18 ДФЕС и 21 ДФЕС трябва да се тълкуват в смисъл, че държавата членка, до която е изпратена молба за екстрадиция с цел наказателно преследване на гражданин на Съюза от трета страна, не е длъжна да откаже екстрадицията и сама да проведе наказателно преследване, ако това е възможно съгласно националното ѝ право.

Решение на СЕС (голям състав) по [дело C-398/19](#)

1) Унгария не е изпълнила задълженията си по чл. 5, чл. 6, § 1, чл. 12, § 1 и чл. 13, § 1 от Директива 2008/115/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 16 декември 2008 г. относно общите стандарти и процедури, приложими в държавите членки за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни, на чл. 6, чл. 24, § 3, чл. 43 и чл. 46, § 5 от Директива 2013/32/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 г. относно общите процедури за предоставяне и отнемане на международна закрила и членове 8, 9 и 11 от Директива 2013/33/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 г. за определяне на стандарти относно приемането на кандидати за международна закрила:

– като е предвидила, че пристигащите от Сърбия и искащи да получат в Унгария достъп до процедура за международна закрила граждани на трети страни и лица без гражданство могат да подават молби за международна закрила само в транзитните зони Рьоске (Унгария) и Томпа (Унгария), и като същевременно с това е прилагала последователна и обща административна практика, с която драстично е ограничавала броя на допусканията на ден в тези транзитни зони кандидати за международна закрила,

– като е въвела система за общо задържане на кандидатите за международна закрила в транзитните зони Рьоске и Томпа, без да спазва гаранциите по чл. 24, § 3 и чл. 43 от Директива 2013/32 и по членове 8, 9 и 11 от Директива 2013/33,

– като е позволила всички граждани на трети страни, които са в незаконен престой на територията ѝ, освен в случай на подозрение за извършено престъпление, да бъдат извеждани, без да се спазват процедурите и гаранциите по чл. 5, чл. 6, § 1, чл. 12, § 1 и чл. 13, § 1 от Директива 2008/115,

– като е поставила в зависимост от условия, противоречащи на правото на Съюза, упражняването от кандидатите за международна закрила, които попадат в приложното поле на чл. 46, § 5 от Директива 2013/32, на правото им да останат на нейна територия.

2) Отхвърля иска в останалата му част.

Решение на СЕС (голям състав) по [дело C-808/18](#) Европейската комисия срещу Унгария

Фондация „Български адвокати за правата на човека“

Гр. София 1000
Ул. „Гурко“ № 49, вх. А, ет. 3
Тел./Факс. : 02/980 39 67

e-mail: hrlawyer@blhr.org

www.blhr.org

Редактор на броя *Анна Гаврилова-Анчева*

Подбор на решенията на ЕСПЧ *Здравка Калайджиева*

За изготвянето на броя допринесоха и *София Разбойникова, Диляна Гитева, Десислава Джарова, Васил Панайотов.*

E-mail за връзка: hrlawyer@blhr.org

© Всички права запазени

Публикуваният текст не обвързва Европейския съд по правата на човека, Съвета на Европа или Съда на Европейския съюз.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на фонд „Активни граждани България“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на фонд „Активни граждани България“.